

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΟΥΛΟΥΛΗΣ
Δρ. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ (1318-1332/33): ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟ ΤΟΥ (1362) ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟ ΛΑΡΙΣΗΣ (1333-1363) ΚΑΙ Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΑΡΙΣΗΣ*

Ο μνηστοπολίτης Λαρίσης Κυπριανός (1318-1332/33) είναι μετά τον άγιο Αχίλλιο ο δεύτερος άγιος επίσκοπος της βυζαντινής Λάρισας, Μητροπόλεως Δευτέρας Θεσσαλίας. Λεπτομέρειες του βίου του περιγράφει ο διάδοχός του μνηστοπολίτης Λαρίσης Αντώνιος (1333-1363), σημαντικός λόγιος και συγγραφέας του 14ου αι., ο οποίος ξεφώνησε τό 1362 προς τιμήν του ένα εγκώμιο¹. Είναι μία από τις δεκαοκτώ έορταστικές όμιλίες πού συνολικά συνέγραψε². Κατατάσσεται στον ταξινομημένο κατάλογο όμιλιών του μεταξύ έορτών άγιου Οίκουμηνίου (3 Μαΐου, εκ παραδόσεως) και Μεταμορφώσεως (6 Αυγούστου)³.

Τό εγκώμιο είναι ιδιαίτερο άγιολογικό κείμενο, στό όποιο ο διάδοχος μνηστοπολίτης έξαιρεί τον προκάτοχό του στή μνηστοπολιτική έδρα της Λαρίσης, Λαρισαίο στήν καταγωγή, ή όποία στήν έποχή τους μεταφέρθηκε στα Τρίκαλα, όπου παρέμεινε στους επόμενους τέσσερις αιώνες. Έξ αυτού τό κείμενο

* Τό παρόν άφιερώνω στή μνήμη του μακαριστού μνηστοπολίτη Λαρίσης Ιακώβου Σχίζα (1960-1968). Όφείλω εύχαριστίες στον συνάδελφο κ. Δημήτρη Καλομοιράκη για πληροφορίες πού μου έδωσε σχετικά με τους Ήσυχαστές του Άγίου Όρους.

¹ Πρβλ. Τίν αρχική έκδοση Σταύρος Γ. Γουλούλης, *Αντωνίου Λαρίσης, εγκώμιο εις τον άγιο Κυπριανό Λαρίσης. προλεγόμενα - κείμενο - μετάφραση*, Λάρισα 1991, 59-76. Επίσης βλ. τίν τελική κριτική έκδοση Βασίλειος Ψευτογκάς, *Αντωνίου αρχιεπισκόπου Λαρίσης, Λόγοι θεομητορικοί, δεσποτικοί, άγιολογικοί*, Έκδ. Οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2002, 340-374. (Στό έξής θά αναγράφεται στις ύποσημειώσεις ως *Έγκώμιο* με παραπομπή και στις δύο εκδόσεις, του Β. Ψευτογκά και Στ. Γουλούλη.

² Βασίλειος Ψευτογκάς, *Αντωνίου Λόγοι*, σελ. 59 κ.έ.

³ Σταύρος Γουλούλης, *Αντωνίου Λαρίσης, εγκώμιον*, σσ. 20-21.

γίνεται ιστορικό, αποδίδει τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικράτησαν στην Θεσσαλία, εξαρτώμενη με ειδική αυτόνομη σχέση από το Ρωμαϊκό (Βυζαντινό) κράτος, όταν οι δύο ιεράρχες εφάρμοσαν πολιτικές στην πράξη. Το παράδειγμα του Κυπριανού είναι μέρος της προσπάθειας του συγγραφέα να ανανεώσει την κοινωνία του και ταυτόχρονα να δηλώσει την παρουσία του Βυζαντίου στη Θεσσαλία, να δείξει πώς αντιμετωπίζονται τα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα με πνευματικούς όρους, τον τελευταίο βυζαντινό αιώνα. Έτσι μετατρέπεται σε ένα μικρό ιστορικό Χρονικό της Μητροπόλεως Λαρίσης.

Ο συγγραφέας υπήρξε παλαιός Άγιορείτης, προερχόμενος από τη μονή Λαύρας, κέντρο άγιορειτικής λογιότητας και Ήσυχασμού του 14ου αι.⁴. Έρχεται, αφού διαδέχεται τον Κυπριανό, στα Τρίκαλα το 1333, δεκαπέντε χρόνια πριν από τον έρχομό των Σέρβων στη Θεσσαλία (1348)⁵, κρατώντας τη θέση του πάνω από 30 χρόνια. Τελευταία φορά αναφέρεται σε έγγραφο της 21ης Μαΐου 1363⁶. Πρέπει να έκανε σπουδές στο νομικό σύστημα του Βυζαντίου, αφού ήταν διορισμένος από τον αυτοκράτορα ανώτατος δικαστής, Καθολικός κριτής Ρωμαίων⁷. Υπήρξε φίλα προσκείμενος στη δυναστεία των Παλαιολόγων, ειδικά του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Γ' (1328-1341), όπως και της συζύγου του Άννας της Σαβοΐας, τους οποίους ιδιαίτερα εξαιρεί⁸. Αλλά η έσωτερική πλευρά αυτής της σχέσεως είναι ένας βαθύτατος πόνος που νιώθει για την παρακμή και κυρίως τη διαίρεση του Ρωμαϊκού κράτους⁹. Πλίν όμως ελπίζει και μεταδίδει την πίστη του στο ποίμνιό του. Πρέπει να ένιωθε ότι ζούσε τις τελευταίες ημέρες της ζωής του. Άλλωστε μετά τον Μάιο του 1363 δέν καταγράφεται σε άλλο έγγραφο.

Τό κέντρο δράσεως των δύο μητροπολιτών είναι τά Τρίκαλα και όχι ή Λάρισα και ή Άνατολική Θεσσαλία, ή όποια μετά τό 1204 κατέχεται για λίγα χρόνια

⁴ *Εγκώμιο*, σ. 371, 7-14. σ. 74.562-568.

⁵ *Εγκώμιο*, σ. 367.15, 368.21-23. σ. 74.510, 519-520.

⁶ Νίκος Βένς, «Σερβικά και βυζαντιακά γράμματα Μετεώρου», *Βυζαντις Β'*, 1911, 1-100, 15, στχ. 12.

⁷ Nikos A. Bees, «Zur Schiftstellerei des Antonios von Larissa», *BNI*, XII (1936), 300-319, 309-314. Paul Lemerle, «Documents et problèmes nouveaux concernant les Juges généraux», *Δελτίον ΧΑΕ*, Δ', 4 (1964-1965), 29-44, 34-35, όπου βιβλιογραφία. Πρβλ. Ch. Giros, V. Kravari, J. Lefort, K. Smyrliis, *Actes de Vatopedi*, II: de 1330 à 1376, Archives de l' Athos, 22, Paris, 2006, 242 -252 (1351), 252-257 (1356).

⁸ *Εγκώμιο*, σ. 362.4-14, 370.9-371.2. σ. 69.395-401, 74.552-558.

⁹ *Εγκώμιο*, σ. 362.10-14. σ. 70.401-404: «...βαχύτατον τμήμα τό υπό Ρωμαϊκής διεξαγόμενον δεξιās, μυρίοις καθυποβεβλημένον υπάρχει κακώσεσι. Μαστίζεται γάρ ποκίλλως και τυραννείται και εις αιχμαλωσίας πολυτρόπους άπάγεται».

ἀπό τούς Φράγκους¹⁰. Ἡ Δυτική παρέμεινε ἐλεύθερη¹¹. Περί τό 1210 τή Λάρισα κατέλαβε ὁ Μιχαήλ Α΄ Ἄγγελος τῆς Ἠπείρου καί ἔκτοτε βρίσκεται κάτω ἀπό τήν κριδεμονία τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης-Ἠπείρου, ἢ ὑπό ἓνα ἡμιανεξάρτητο θεσσαλικό κράτος (1267-1318), ἐξαρτώμενο μέ φιλιή σχέση ἀπό τό Βυζάντιο, τό ὁποῖο ἀναγνώριζε τόν τοπικό ἡγεμόνα ὡς ἀξιωματοῦχο του, σεβαστοκράτορα, μέ ἔδρα τή Νεοπάτρα (Μητρόπολις Νέων Πατρῶν). Ἡ ἡγεμονία θά ἐξαλειφθεῖ, ὅταν ἡ πόλις πέσει στους Καταλανούς (1319)¹². Τό 1318 σημειώθηκε διάλυση τοῦ ὑπάρχοντος πολιτικοῦ καθεστῶτος στή Θεσσαλία, καί κυριάρχησε ὁ Στέφανος Γαβριηλόπουλος σέ Τρίκαλα καί Κεντρική Ἑλλάδα. Θά λάβει καί αὐτός τό ἴδιο ἀξίωμα τοῦ σεβαστοκράτορα ἀπό τόν βυζαντινό αὐτοκράτορα περί τό 1325¹³. Τό 1333 εἰσέβαλε στή Θεσσαλία ὁ βυζαντινός

¹⁰ Donald Nicol, *The Despotate of Epiros, (1204-1267)*, Blackwell, Oxford, 1957, 35-41 [=Τό Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου, μετάφραση Περικλῆ Λέικκα, Ἀνάπτυπον ἐκ τῆς Ἠπειρ. Ἑστίας, Ἰωάννινα 1974, 35-37, 39]. Πρὸβλ. τήν πρῶτη πηγὴ, Ἐρρίκου τῆς Βαλενσιέν, *Ἡ ἱστορία τοῦ αὐτοκράτορα Ἐρρίκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (συνέχεια τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Βιλλαρδουίνου)*, Μετάφραση Κώστα Ἀντύπα, εἰσαγωγή Γιώργου Σαραφισανού, ἐκδόσεις Χατζηνικολῆ, Ἀθήνα 1987, 108-111.

¹¹ Νικίτας Χωνιάτης, ἔκδοσις Βόννης, 638.

¹² Paul Magdalino, *The History of Thessaly (1266-1393)*, University of Oxford, 1976, 214-218. A.G.C. Sawvides, «Splintered Medieval Hellenism: The Semi-autonomous State of Thessaly (A.D. 1213/1222 to 1454/1470 and its Place in History», *Byzantion* LXVIII.2 (1998), 406-418, 412-413.. [=Περί τοῦ βυζαντινοῦ κρατιδίου τῆς Θεσσαλίας, *Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Λαρισαϊκῶν Σπουδῶν, Λάρισα, 20-21 Μαρτίου 1993, Λάρισα 1994, 73-80*].

¹³ Donald Nicol, *The Despotate of Epiros*, 80, 101-103.

στρατός και τήν κατείχε ως τό 1348¹⁴. Μεταξύ 1348-1356, όταν τή Θεσσαλία κατέλαβαν οί Σέρβοι, εκδιώχθηκε όπως και λίγο αργότερα επί τοπάρχη Νικηφόρου Β΄ Όρσίνη (1356-1359) απομακρύνθηκε για λίγο από τοπικούς κύκλους, μέχρι να επιστρέψει όριστικά με άπαιτηση του λαού. Όμοίως όταν έξουσιάζει τή Θεσσαλία ό Συμεών Ούρεσης Παλαιολόγος (1359-1370) φέρων τόν τίτλο του βασιλέα, πάλι με έδρα τά Τρίκαλα¹⁵, συνυπάρχει με τόν μπτροπολίτη Άντώνιο.

Στόν μεταγενέστερο τίτλο του Βίου ό Κυπριανός αναφέρεται ως «Θαυματουργός». Για τόν συγγραφέα τό χάρισμα αυτό είναι ύπαρκτό αλλά δευτερεύον, όπως θά δειχθεί. Τό πρωτεύον είναι πώς πολιτεύθηκε στις δυσκολίες τής έποχης ένας συντοπίτης των άκροατών, Λαρισαίος στην καταγωγή, άξιος ήγέτης και ποιμενάρχης, προερχόμενος από ιερατική οικογένεια.

Ό πατέρας του Κυπριανού ήταν ιερέας, ή δέ οικογένειά του έδινε κληρικούς στη Μπτροπολη¹⁶. Δέν είχε πολλές μετακινήσεις στη ζωή του, έζησε σχεδόν άποκλειστικά στη Θεσσαλία. Έγινε μοναχός κοντά στη Λάρισα, στη Μαρμαριάνη (τότε Μαρμαριάνοι ή Μαρμαριανοί), πέρασε λίγο στό Άγιον Όρος, στην περιοχή των έκβολών του Πνειού, μετά πάλι στη Μαρμαριάνη, για να εκλεγεί επίσκοπος Λαρίσης. Δέν διέμενε όμως ποτέ ως μπτροπολίτης στην πόλη του πού παρήκμαζε. Έγκαταστάθηκε μετά τό 1318 στά Τρίκαλα, τή θεσσαλική μεγάλη πόλη του 14ου αι., έλέγχοντας αρκετές επισκοπές στά όρια τής σημερινής Θεσσαλίας και πιό νότια.

Τό 1362 ό Άντώνιος έπιτελεί δύο σημαντικές πράξεις: οργανώνει τή Σκήπη των Μετεώρων και ανακαινίζει τόν καθεδρικό ναό των Τρικάλων αφιερωμένο στον Άρχάγγελο Μιχαήλ (ή Ταξίαρχος), εκφωνώντας ταυτόχρονα τό εγκώμιο εις τόν ανακηρυγμένο πλέον ως άγιο Κυπριανό¹⁷. Τό κείμενο αναγνώσθηκε στον κληρο των Τρικάλων πιθανώτατα με τήν επίσημη αναγόρευσή του ως άγιου, άφου τότε τόν τιμούσε για πρώτη φορά επίσημα. Στην αρχή (initium) τονίζει ότι έπειγόταν από πολύ καιρό (πόρρωθεν) να άποδώσει τό προσωπικό

¹⁴ Μελπομένη Κατσαροπούλου, *Ένα πρόβλημα τής έλληνικής Μεσαιωνικής Ιστορίας. Η σερβική επέκταση στην Δυτική Κεντρική Ελλάδα στα μέσα του ΙΑ΄ αι.*, ΑΠΘ-Έπετ. Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας τής Φιλοσοφικής Σχολής, Παράρτημα άρ. 3, Θεσσαλονίκη 1989, 51-54.

¹⁵ Για τή Θεσσαλία στό ά΄ τέταρτο του 14ου αι. βλ. Στ. Γουλούλης, *Έγκώμιο* σ. 27 κ.έ., όπου βιβλιογραφία. Βασίλειος Ψευτογκās, *Άντωνίου λόγοι*, 12 κ.έ., όπου βιβλιογραφία.

¹⁶ *Έγκώμιο*, Β. Ψευτογκās, σ. 342.1-5. Στ. Γουλούλης, σ. 59.29-32.: «πατρίς τούνυν... ή των Λαρισαίων πόλις. Γένος τό έκ πατέρων θεϊον τε και ιερατικών και του χορου τής ειρημένης συμπληρωτικών μπτροπόλεως. Ό γάρ εις φώς τούτον προαγαγών τω τής ιερωσύνης κεκόσμητο άξιώματι».

¹⁷ Σταύρος Γουλούλης, «Τά έγκαίνια του επισκοπικού ναού του Άρχαγγέλου Μιχαήλ στα Τρίκαλα και ή αναδιοργάνωση τής τοπικής Έκκλησίας (1362)», *Τρικάλινα* 26 (2006), 219-229.

του χρέος (όφειλή) στον προκάτοχό του, κάτι που δεν είχε καταφέρει λόγω δυσκολιών¹⁸. Το εγκώμιο δεν είναι τυπική αγιολογική εξιστόρηση, παρελθοντική, αλλά ένα δυναμικό κείμενο, λόγω της συμμετοχής του όμιλου, αφού όλος ο κόσμος του Κυπριανού, κληροδοτήθηκε στον Αντώνιο, στην ουσία ολοκληρώνοντας το έργο του. Δεν είναι ούδέτερο το πρόσωπο που εξιστορεί, ούτε απλός προκάτοχος. Θεωρεί πως μαθήτευσε στα ίχνη του, διδάχθηκε από αυτόν, εφόσον είχε να κάνει με ίδιους ανθρώπους, ίδιες καταστάσεις, ίδια προβλήματα που διαρκούσαν δεκαετίες. Έτσι υπήρξε ο διδάσκαλός του¹⁹ κατά μία έννοια, ο προστάτης του²⁰, το παράδειγμά του στη ζωή του. Η έξαρση του νέου αγίου επiscopόπου της Μητροπόλεως είναι συνυφασμένη με την ανακαίνιση του ναού, τον οποίο και οι δύο εφρόντισαν, ένα μέρος από την κοινή τους ζωή. Παρήχθη δηλαδή μία Ιστορία της Μητροπόλεως Λαρίσης λίγο πρό του 1318 έως το 1362.

Σχολιάζοντας τον Βίο του αγίου Κυπριανού και τις προεκτάσεις του στή δική του ζωή ο Αντώνιος όμιλεί για μία διαρκή κρίση. Όλα είναι αποτέλεσμα πολιτικής διαίρεσης λόγω θανάτου του ήγέτη, όπως συνέβη τον 14ο αϊ. Πεθαίνει ο κληρονόμος του κράτους της Θεσσαλίας (περί το 1318) και ύφίσταται την κρίση ή Θεσσαλία²¹, πεθαίνει και ο Άνδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος (1341) και τότε ρωμαϊκό κράτος ταλανίζεται²². Τη διαίρεση και τον εμφύλιο πόλεμο, ολοκλη-

¹⁸ *Εγκώμιο*, σ. 340.1-4.. σ. 60.5-7: «ἀλλά μοί πόρρωθεν ἐπειγομένῳ τὴν ὀφειλὴν ἀποδοῦναι τῷ θεῷ Κυπριανῷ... Μικροῦ γάρ ἀποσφώνητον αὐτὸν ἐκινδυνεύομεν παρελθεῖν...».

¹⁹ *Εγκώμιο*, σ. 345.11, 355.12-13, 364.2-3. σ. 61, 61.95, 66.269, 70.430.

²⁰ *Εγκώμιο*, σ. 341.3, 345.11, 346-347, 353.11-12, 365.21. σ. 59. 10, 60.95, 62.130, 65.235, 71.469.

²¹ *Εγκώμιο*, σ. 351.21. σ. 64.184: «θανάτου τομῆ τοῦ τὴν δεσποτεῖαν ἔχοντος».

²² *Εγκώμιο*, σ. 362.7-8. σ. 69-70.399-400: «ένός δέ θάνατος βασιλεύος».

ρώνει ή έναντίωση στον μητροπολίτη Κυπριανό στά 1318²³. Ακολουθεί ή Λάρισα τής παρακμής, όταν έκδηλώθηκε «αυτονομιστική» κίνηση, ό πληθυσμός έφυγε κατά μεγάλο μέρος, δέν ανανεώθηκε, ή πόλη κατέστη «αοίκητος», άκατοίκητη, όπως τίν άφησε ό Κυπριανός καί τί βρήκε ό Αντώνιος²⁴.

Περιγράφει τόν βίο του άγίου Κυπριανού από τί γέννησί του στή Λάρισα, τί σταδιοδρομία του, τίν απομάκρυνσή του από τίν πόλη του, έως τόν θάνατό του, τά θαύματά του έν ζωή ή μετά θάνατον. Άλλά τό πιό μεγάλο θαύμα ήταν ότι κατάφερε νά αναστηλώσει τόν καμμένο ναό, παρόλο πού τόν άφησε ήμιτελή. Σ' αυτό τό σημείο παίρνει τί σκυτάλη ό συγγραφέας, μιλώντας πλέον γιά τό πώς κατάφερε νά φέρει εις πέρας τό έργο, ήθελε από τίν πρώτη του ήμέρα στά Τρίκαλα νά τόν ολοκληρώσει. Έτσι περιγράφει τόν δικό του βίο ως συνεχιστής του βίου του προκατόχου του, μεταξύ άλλων τίν έξορία του, τίς ταλαιπωρίες του άνάλογες μέ εκείνου, άποτέλεσμα των δυσμενων έξελίξεων πού είχαν πλήξει τί Θεσσαλία από παλαιότερα. Η σκέψη του άκοσμου ναού τόν ακολουθούσε συνεχώς. Έτσι μόλις εύρηκε εύκαιρία πού επικράτησε ειρήνη επί βασιλεία Συμεών (1359 κ.ε.)²⁵, τό 1362, επέφερε τίν ανακαίνιση του ναού καί του άφιερώνει όλη τίν προσπάθεια, τιμώντας τον επίσημα πλέον ως άγιο. Γι' αυτό είναι σάν νά εκφωνεί ποιμαντορικό λόγο, ίσως τό κύκειο άσμα του, μέ ένωμένο πλέον τόν λαό του, στήν τοπική Έκκλησία.

Τό άποτέλεσμα είναι ότι δημιουργεί ένα έξαιρετικό ρητορικό κείμενο πού σκοπεύει νά προκαλέσει έντυπώσεις, όχι νά καταγράψει Ιστορία στίς πραγματικές διαστάσεις της, αξιολογώντας μέ ειδικό τρόπο τά γεγονότα. Λόγω έκτακτων συνθηκών πού έζησε από χρόνια προβλήματα ταυτίστηκε μέ τόν προκατόχο του, τόν τιμᾶ στον υπερθετικό βαθμό μέ τό πού δηλώνει πώς συνεχίζει τό έργο του. Τότε ένιωθε ότι ήταν ή αρχή μιᾶς καινούργιας εποχής, επιτέλους γίνεται υπέρβαση τής πολύχρονης κρίσεως. Ίσως αυτός ήταν ό κύριος στόχος του, νά δείξει πώς συνέβαλε σέ αυτή ένα εκκλησιαστικό πρόσωπο, πρότυπο γιά όλους.

* * *

²³ Έγκώμιο, σ. 347.7-8. σ.62.135: «καί γάρ καί τής βασιλικής αρχής τά χαλινά εκ μακροῦ ό τόπος άπεσκευάσατο».

²⁴ Έγκώμιο, σ. 353.32, 366.7. σ. 65.252-253, 483.

²⁵ Έγκώμιο, σ. 372.9-10. σ. 75.586: «ειρήνη γάρ έβραβεύθη τοῖς πράγμασιν...».

Ὁ συγγραφέας εἶναι συμπρωταγωνιστής, τό παρόν πού βιώνει ἀνανεωμένο χρησιμεύει νά τό ἀντιδιαστείλει μέ τό παρελθόν. Ἦ καί ἀντιστρόφως. Περιγράφοντας μέ μελανά χρώματα τό παρελθόν τοῦ Κυπριανοῦ καί τό δικό του, τά ἰσορροπεῖ στό τέλος. Ἄν καί τό κείμενο εἶναι βαρύ, ἐξελίσσεται αισιόδοξα: ἐπιτελεῖται ἡ ἀνανέωση στό παρόν, τά ἐγκαίνια τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Τρικάλων. Στά θλιβερά γεγονότα πού περιγράφει, ἀντιπαραθέτει τίς μαρτυρίες πού τόν ὀδήγησαν νά πιστεύει σπῆν ἀγιότητά του. Ὡς διάδοχη κατάστασις ἐνδιαφέρθηκε νά μάθει λεπτομέρειες ἀπό τή ζωή τοῦ προκατόχου. Στά Τρίκαλα ὁ Ἀντώνιος βρῆκε στοιχεῖα ἀπό τή ζωή τοῦ Κυπριανοῦ, ὅλη τήν πορεία του ἀπό τή Λάρισα, τήν πατρίδα του, μέχρι τόν ἀπόηχο τῶν τελευταίων του στιγμῶν²⁶. Οἱ μαθητές του τόν ἔθαψαν καί τόν ἐπένησαν γιά πολύ καιρό²⁷. Ἡ ζωή τοῦ τιμώμενου ἦταν ἄξια ἀρχιερέως, ἀφοῦ ὅσο ζοῦσε φρόντιζε νά καταρτίξει τό ποίμνιο μέ «εὐλογίες, ὑποθήκες, πνευματικές διδασκαλίες»²⁸. Ἀλλά καί μετά τήν ταφή του ἔδειχνε τή θαυμαστή παρουσία του²⁹.

Εἶναι τό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τέτοιο, τό ἴδιο συνέβη μέ τήν ἀνακίρυξη τῆς ἀγιότητας τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ (14 Νοε. 1359) τό 1360/61 μέ ἐνέργειες τοῦ μαθητῆ του πατριάρχη Καλλίστου (1350-1354, 1355-1363)³⁰.

Ὁ Ἀντώνιος περισσότερο θεωρεῖ τόν τιμώμενο ὡς παράδειγμα ὑπομονῆς, χωρίς νά ἐπιμένει πολύ σέ παράθεση θαυμάτων, κι ὅπου ἀναφέρει τέτοια, παραθέτει τίς μαρτυρίες συγκεκριμένων προσώπων πού τοῦ ἔδωσαν τά στοιχεῖα. Ἡ νομική του καλλιέργεια ἐδῶ τίθεται σέ πρᾶξη.

Ἀναφέρει αὐτούς πού ὑπῆρξαν μάρτυρες στά τρία θαύματα πού σχολιάζει μέ τή σειρά: 1. Ἐναν ἀνεψιό τοῦ Κυπριανοῦ, τόν ὁποῖο εἶχε ἄδικα φυλακίσει καί εἶχε κατασχεσεῖ περιουσία του ὁ τοπάρχης (Στέφανος Γαβιλόπουλος): εἶδε σέ ὄνειρο τόν ἅγιο νά τοῦ ἐπισειεῖ τήν τιμωρία τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖο σπῆ

²⁶ *Ἐγκώμιο*, σ. 352.16-19. σ. 64-65.218-221: «...εὐφροσύνης μέν αὐτός ἐπὶ τῇ διαστάσει (ἀποβίωσι) πλήρης ὑπάρχων καί ἡδονῆς, εἰ καί νόμου φύσεως οὐκ ὀλίγα τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέσταξε δάκρυα, ὡς τῶν περιόντων τινές τῆ ἐκείνου μεταστάσει παρόντες ἐσπμειώσαντο καί ἡμῖν διετράνωσαν...».

²⁷ *Ἐγκώμιο*, σ. 353.15-19. σ. 65.238-341: «τοῖς κόλποις ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν παρεδόθη τῆς γῆς».

²⁸ *Ἐγκώμιο*, σ. 352. 21-23. σ. 65.222-224.

²⁹ *Ἐγκώμιο*, σ. 355.15. σ. 66.261-263: «πόνους καί διαφοροῖς καμᾶτοις τά κατ'αὐτὴν εἰς ἐπίδοσιν ἤγαγε. Τρίκει αὐτῆ ἦν... καί τό πλῆθος τῶν ἀριθμῶν τῶν θαυμάτων ἀκούειν καί ὄραν παρεσκευάσεν». Πρβλ. *Ἐγκώμιο*, σ. 355, στχ. 13-17. σ. 66. 270-273: «Ἐν τοίνυν τῇ Τρικκαῶν ἐκκλησίᾳ .. τοῦ ἱεροῦ σκίνους τήν κατάθεισιν σχόντος καί ἐξ αὐτοῦ τῆς σοροῦ τῶν θαυμάτων ἀεὶ πηγαζόντων καί ἡμεῖς ἀρρόμεθα καθ'ἐκάστην καί ἀπερ ἀκούομεν καί ὀρώμεν κρύπτειν οὐχ ὅσιον κρίνομεν».

³⁰ Ζητήθηκε περὶ τό 1360-1361 μία ἐκθεση ἀπό ἐκκλησιαστικούς παράγοντες τῆς Θεσσαλονίκης γιά τά θαύματά του, βλ. Jean Meyendorff, *Introduction à l'etude de Gregoire Palamas*, Paris 1959, 168-170. Στ. Γουλούλης, *Ἀντωνίου Λαρίσης ἐγκώμιο*, 26, ὅπου βιβλιογραφία.

συνέχεια περιέγραφε σέ «οικειωτάτους» καί «φιλάτους»³¹. Ἐξ αὐτοῦ ἔδειξε ἔκτοτε «εὐμένεια» καί στόν διωκόμενο ἄνθρωπο καί τήν Ἐκκλησία. 2. Ἐναν νεαρό νεωκόρο, τόν ὁποῖο ἔστειλε στή γυναίκα τοῦ διοικητῆ τοῦ Φαναρίου Μιλλιαρᾶ νά τῆς πει ὅτι ὁ σύζυγός της θά πεθάνει, ἐφόσον καταπάτησε γῆ τῆς ἐπισκοπῆς καί παρά τίς συστάσεις του δέν ἔδινε ἀποζημίωση³². 3. Ἐναν κληρικό ὀνόματι Δανιήλ Λογγίνο³³, ὁ ὁποῖος τόν βεβαίωσε γιά τήν προσευχή πού ἔκανε νά δοθεῖ τέλος γιά μιᾶ γυναίκα, ἡ ὁποία μᾶλλον ἐκδιδόταν (μέ ἀστούς;) ἀπέναντι ἀπό τό ἐπισκοπεῖο καί στήν ὁποία εἶχε κάνει ἐπανειλημμένως συστάσεις.

Ἀλλά ἐκτός ἀπό αὐτά ἀπό τό περιβάλλον τοῦ Κυπριανοῦ τοῦ μετέφεραν πώς: 1. εἶχε προβλέπει ὅτι τό κακό, ἡ πυρκαϊά, θά πλῆξει τήν πόλη καί τό μετέφερε σέ κάποιους³⁴. Ἔβλεπε ὡς πνευματικός τί γενική κατάσταση πού ἄρχιζε ἀπό τήν τοπική ἡγεσία τοῦ σεβαστοκράτορα Στεφάνου Γαβριλοπούλου. 2. εἶχε προβλέπει (προεῖρητο) «τί βελτίωση τῶν πραγμάτων, τήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν τυρανίδα, τήν ἐλευθερία τῆς Ἐκκλησίας»³⁵, δηλαδή τόν ἐρχομό τοῦ αυτοκράτορα Ἀνδρονίκου Γ΄ (1336).

Τά παραπάνω συγκροτοῦν μία ἀπλή καταγραφή πνευματικῶν ἐμπειριῶν. Παραθέτει ὁμως καί θαύματα ἰάσεων πού ἀναζητοῦν οἱ λαϊκές μάζες καί συνέβαιναν στόν τάφο του δίπλα στόν ναό τῶν Ταξιαρχῶν στά Τρίκαλα. Τό «ιατρεῖον» ἦταν κοντά στόν ναό³⁶. Τά μαρτυροῦσαν οἱ Πιστοί: τήν ἴαση νοσημάτων, ἀκόμη καί βαρῶν, ἀλλά καί τήν πρόνοιά του γιά τήν «εὐμάρεια» τοῦ βίου των, ἐφόσον παρῆχε βοήθεια γιά τήν «ἀφορία» τῆς γῆς, τήν ξηρασία (αὐχμός), τίς καιρικές μεταβολές πού καταστρέφουν (τροπές καί ἀλλοιώσεις καί φθορές) τήν ἀγροτική παραγωγή, εἰδικά τήν οἰνοπαραγωγή³⁷. Ἦδη οἱ πιστοί συνήθιζαν νά παίρνουν σκόνη ἀπό τόν τάφο του, ἔλαιο ἀπό τήν κανδήλα του καί νά κάνουν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός του³⁸.

³¹ Ἐγκώμιο, σ. 357.12-13, 27-28. σ. 67.302-303, 314-315.

³² Ἐγκώμιο, σ. 359.5-6. σ. 68.336-337, πού πιθανόν ταυτίζεται μέ ἕναν ἱερέα, υἱό ἑνός πρόσφυγα ἱερέα ἀπό τί Νεοπάτρα πού τόν ἀνέθεσε στόν ναό τῶν Ταξιαρχῶν, βλ. σ. 373. 27-29. σ. 76.623-625.

³³ Ἐγκώμιο, σ. 359.21 κ.έ., 360.22-24. σ. 68.349 κ.έ., 371-373.

³⁴ Ἐγκώμιο, σ. 364.27-365.1. σ. 71.452-453: «οἷς ἐθάρρει προηγορέυσεν».

³⁵ Ἐγκώμιο, σ. 361.13 κ.έ. σ. 69.389 κ.ε.: «...ταῦτα προεῖρητο τῷ μεγάλῳ...τά τῶν προρησίσεων...».

³⁶ Ἐγκώμιο, σ. 374.16. 76.639: «οὐ πόρρω τό ἱατρεῖον».

³⁷ Ἐγκώμιο, σ. 362.15 κ.έ., 364.2-9. σ. 70.405 κ.έ., 430-434.

³⁸ Ἐγκώμιο, σ. 374.10-12. σ. 76.635-636, 640-641.

Ὁ κατάλογος τῶν ἰάσεων κλείνει στό τέλος τοῦ ἐγκωμίου μέ μία ὁμορφη σκηνή, ἀφιερωμένη στόν νέο καλύτερο κόσμο πού διαφανόταν: τήν θαυματουργική ἐπέμβαση τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ νά ἀποκτήσει παιδί ἡ πρεσβυτέρα ἱερέως τῶν Τρικάλων, μετά ἀπό ἀποβολές πού εἶχε ὑποστεῖ³⁹. Ὅτι ἕνα νεογέννητο ἀλλάζει τή βαριά ἀτμόσφαιρα! Ἐλπίδα γιά ἕναν καινούργιο κόσμο, ἀπάντηση σέ ὅσα εἶπε στήν ἀρχή ὅτι τό κακό στή Θεσσαλία ἀρχίζει ἀπό τόν θάνατο, ὅταν πέθανε ὁ (ἀνήλικος) ἡγέτης τῆς (1318)! Εἶναι ὁ κυκλικός νόμος τῆς φθορᾶς καί ἀνανέωσης, τόν ὁποῖο ἐφαρμόζει στό ἐγκώμιο.

Ἀλλά τό «μέγα θαῦμα» γιά τό ὁποῖο καταθέτει πλήρη στοιχεῖα (τό 1/3 τοῦ ἐγκωμίου) εἶναι ἡ ἀναστήλωση τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν πού κάπκε λίγο πρῶ τοῦ 1332/33, ὅπως καί ὅλη ἡ πόλη τῶν Τρικάλων, καί ὀλοκληρῶνεται μέ τήν ἀνακαίνισι τοῦ 1362. Ὁ Κυπριανός, παρά τήν οἰκονομική στενότητα, κατάφερε νά τόν λειτουργήσει πάλι τελῶντας νέα ἐγκαίνια, λίγο πρῶν ἀποβιώσει (1332/33)⁴⁰, ἀφοῦ παρενεβλήθη «βραχύς» χρόνος⁴¹, λόγω βραχείας νόσου⁴². Ὅταν περὶ τό 1362 ὁ Ἀντώνιος ἀποφάσισε νά ἀνακαινίσει τόν ἡμιτελῆ ναό, ὁ ἴδιος ἐρμηνεύει ὡς θαῦμα τοῦ ἁγίου ὅταν εἶδε τόν ἅγιο Κυπριανό στό ὄνειρό του νά τοῦ ὑποδεικνύει «ὡά τέτταρα τῶ τάφω ἐπικείμενα δεδωκώς, ἅ καί φαγεῖν ἐνετεῖλατο», ἀλλά ἐδῆλωναν ἀντίστοιχους σάκους μέ ἀσβέστι πού χρειαζόταν νά γίνουν τοιχογραφίες καί τούς ἔδωσε ἕνας λαϊκός μέσω ἑνός ἱερέα⁴³. Τό θεώρησε ἀμέσως ὅτι ἦταν δείγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἁγίου γιά τόν λαό: «ἐκεῖνον προνοούμενον ἔχειν ἔργου παντός εἰς ἐπίδοσιν τῆς Ἐκκλησίας...»⁴⁴. Ὁ ναός ἐπὶ Κυπριανοῦ ἐσωτερικά βρισκόταν ἀπλῶς σέ ὑποφερτή κατάστασι στή σκεπή καί τούς μαυρισμένους τοίχους⁴⁵, ἀλλά πλέον ἐπὶ Ἀντωνίου ὀλοκληρώθηκε ἐσωτερικά στήν ὀροφή καί μέ νέες τοιχογραφίες⁴⁶.

³⁹ Ἐγκώμιο, σ. 373.17-374.12. σ. 76.616-636.

⁴⁰ 1) Ἐγκώμιο, σ. 364.22 κ.έ., 365.16. σ. 71.447 κ.έ., 71.465-466: «καί τό πάντων κυριώτατον, καθιέρωσις ἀξία τοῦ δεδωκότος τίν χάριν τοῦ Πνεύματος». 2) Ἐγκώμιο, σ. 366.1-2. σ. 72.477: «ἀπίρητιστο μέν γάρ αὐτῶ τά τῆς οἰκοδομίας καί ἱερᾶς καθιδρύσεως».

⁴¹ Ἐγκώμιο, σ. 365.18. σ. 71.466-467: «βραχύς ὁ ἐν μέσῳ χρόνος».

⁴² Ἐγκώμιο, σ. 352.13-14. σ. 64.216: «βραχεία τινί νόσῳ».

⁴³ Ἐγκώμιο, σ. 372.16-373.2. σ. 75-76.590-606.

⁴⁴ Ἐγκώμιο, σ. 373.3-4. σ. 76.603-604.

⁴⁵ Ἐγκώμιο, σ.372.11. σ. 75.587-588: «τά τῆς ὀροφῆς ὑπῆρχεν ἡμιτελῆ» ἢ στχ. 367.1-3. 72.499-500: «ὀροφῆς γάρ προσποιούσης ἔτ' ἦν ἐνδείξ καί τά τῆς ἱστορίας ἀπιμαύρωτο ἐκ τρίτου ταύτην καταφλέξαντι». Πρβλ. καί στχ. 372.7-9. 74.584-585.

⁴⁶ Ἐγκώμιο, σ. 373.6-7. σ. 76.606-608: «Ἀπέλαβε γάρ τόν ἄνωθεν κόσμον τό ἱερώτατον τέμενος καί εἰκόσιν οὐκ ὀλίγαις ὡς ἐν βραχεί κεκαλλώπισται».

Ὁ ἅγιος Κυπριανός βρισκόταν πολύ κοντά σέ ὄσους εἶχαν ἀνάγκη. Ἐτάφη ἀπό τούς μαθητές του δίπλα στόν ναό τῶν Ταξιαρχῶν, κι ὁ τάφος του ὑπῆρχε στήν ἴδια θέση 30 χρόνια ἀργότερα. Ὅμως δέν φαίνεται ἄν ἔγινε ἀνακομιδὴ λειψάνων ἢ ὄχι.

Μέ τήν παράθεση θαυμάτων τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ὁ συγγραφέας δέν ἐπιμένει πολύ σέ θαυματουργικές, ἱαματικές ὅπως θέλει ὁ δοκιμαζόμενος λαός, ιδιότητες. Κι αὐτό τό στοιχεῖο τό ἀξιοποιεῖ, ἀφοῦ τό βιώνουν οἱ πιστοί. Ἀναφέρεται πιό ἀναλυτικά σέ γεγονότα πού ἔζησε ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος, στά ὁποῖα ὑπῆρχε αὐστηρὸς ἰδίως πρὸς τήν ἡγεσία. Διπλαδὴ βλέπει τό θέμα πολιτικά. Εἶναι μέρος τῆς ἀντίληψης τῶν πραγμάτων πού ἔχουν καί ὁ ἐγκωμαζόμενος καί ὁ ἐγκωμιάζων γιά τήν παρακαμὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ πρῶτιστος ἀγώνας τοῦ Κυπριανοῦ ἦταν ὅτι ἀντέδρασε πνευματικά ἐκεῖ πού οἱ πολιτικές συγκυρίες τόν μετέβαλαν σέ θῦμα. Ὁφείλεται στήν κακὴ νοοτροπία ἡγετῶν καί μέρους τοῦ λαοῦ νά μὴν ἀναγνωρίζουν τόν ποιμενάρχη τους, νά τόν διώχνουν ἢ νά καταπατοῦν τά δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας πού ἐκπροσωπεῖ. Ὁ Ἀντώνιος, ὅταν ἦλθε στή Θεσσαλία «νεωσὶ ἐπιδημηκῶς μετὰ τήν τοῦ ἐκείνου μετάστασιν», βρῆκε τά πράγματα τῆς ἐπισκοπῆς «δισπασμένα καί παρ' ἄλλων κατεχόμενα»⁴⁷. Καί οἱ δύο ἦταν πιστοί στόν αὐτοκράτορα, τοῦ ὁποῖου τόν ἐρχομό στά Τρίκαλα ὁ Κυπριανός θεωροῦσε σίγουρο, δέν ταυτίσθηκαν μέ τά τοπικά καθεστῶτα πού μετέβαλλαν τήν φιλί σχέση μέ τό Βυζάντιο σέ ἀσυδοσία.

* * *

Μέ τά στοιχεῖα πού συγκέντρωσε δίνει μία εἰκόνα τῆς πορείας του ἀπό τή Λάρισα μέχρι τά Τρίκαλα.

Ὅταν ἀπεβίωσε ὁ πατέρας του, μετέβη στή Μονή ἁγίου Δημητρίου Μαρμαριανῶν (ἢ Μαρμαριανῶν), ἀνώτερη «κατά πᾶν εἶδος φαινόμενον, τῶν ἐν τῇ τῆς πατρίδος ἐπαρχιῶν τό ἀσύγκριτον ἔχουσαν, ἀλλά καί κατά τόν ἀφανῆ πλοῦτον, τήν πνευματικὴν πολιτείαν» τῶν μοναχῶν. Ἦταν ἡ μεγαλύτερη μονή τῆς Μητροπόλεως. Ἐκεῖ ἐκάρη μοναχός καί μετὰ χειροτονήθηκε ἱερέας⁴⁸. Ἡ μονή αὐτὴ σχετίζεται μέ τή Μαρμαριανή Λάρισας (Μαρμαριάνοι ἢ Μαρμαριανοί) (σήμερα ἐπίσημα Μαρμαρίνη)⁴⁹. Ἡ ἐπιλογή του νά μονάσει κοντά στήν

⁴⁷ *Ἐγκώμιο*, σ. 367.5-7. σ. 72.502-505.

⁴⁸ *Ἐγκώμιο*, σ. 342.12-17. σ. 60.38-42.

⁴⁹ Σταῦρος Γουλούλης, «Ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Μαρμαριανῶν Λαρίσης: Προ-

πατρίδα του πιθανόν οφείλεται στο ότι ενδιαφέρεται για την πόλη του. Λόγω οικογενειακής παράδοσης έχει πατριωτική συνείδηση, αφιερώνεται και προσφέρει στον τόπο του.

Η Μαρμάριανη βρίσκεται σε κεντρική οδό προς Ανατολική Όσσα μέσω Βέσαινας (Δέσιανη)⁵⁰, στο κέντρο μιας περιορισμένης οικονομικής περιοχής, βασικής για την άμυνα του θεσσαλικού κάμπου⁵¹, που άκμαζε ήδη από την αρχαιότητα⁵². Κοντά λειτουργούσαν μέχρι και τον 6ο αιώνα τά περιίφημα λατομεία του πράσινου λίθου, που έδωσαν και το όνομα «Μαρμαριάνοι». Η θέση του σημερινού οικισμού της Μαρμάριανης, όπως και όλη η περιοχή στις νότιες πλαγιές των βουνών Όσσας και Όλύμπου έχει το προνόμιο να επιτρέπει την

σπάθεια έντοπισμού», *Ιστορικογεωγραφικά* 7 (1997-1998), Θεσσαλονίκη-Γιάννινα 2000, 121-144. Σταύρος Γουλούλης, «Μαρμάριανη-Μονή Μαρμαριανών (ή Μαρμαριανών)», *Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών, Λάρισα 12-13 Απριλίου 1997, Η Λάρισα: όψεις της ιστορίας της περιοχής*, Όμιλος Φίλων Θεσσαλικής Ιστορίας - Βιβλιοθήκη Θεσσαλικών Μελετών αρ. 8, Λάρισα 2002, 139-145. Μέχρι σήμερα ο ναός του χωριού είναι αφιερωμένος στον Άγιο Δημήτριο.

⁵⁰ Τόν 12ο αιώνα η Βέσαινα έχει 100 Έβραίους κατοίκους (διπλαδί 15-20 νοικοκυριά) κατά τον Βενιαμίν Τουδέλν (1161-1163) βλ. M.N Adler, *The Itinerary of Benjamin of Tudela, critical Text, Translation and Commentary*, London, Oxford University Press, 1907, 11: «Vissena, where there are about 100 Jews, at their head being the chief rabbi...» [= Βενιαμίν Τουδέλης, *Τό βιβλίον των ταξιδιών στην Ευρώπη την Ασία και την Αφρική (1159-1173)*, Στοχαστής, Αθήνα 1994, 34-35, 63-64]. Άννα Άβραμιά, *Η Βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι του 1204. Συμβολή εις την ιστορικόν γεωγραφίαν*, Έν Αθήναις 1974, 156, όπου βιβλιογραφία.

⁵¹ Σήμερα η έθνική οδός μέσω Τεμπών δίνει αίσθηση πρωτεύουσας οδού που συνδέει Λάρισα-Μακρυχώρι-Τέμπη. Παλαιότερα όμως δεν ήταν μόνον αυτή πρωτεύουσα οδός, αλλά και η άλλη μέσω Αγίας (και Μαρμάριανης). Η οδός άρχιζε από τί σημερινή «οδό Αγίας» της Λάρισας, προεκτεινόμενη μέσω του νεότερου Αεροδρομίου που την έκοψε ή και τελικά εξαφανίσε. Ο λόγος που αναπτύχθηκε η οδός Λάρισα-Αγία είναι ότι δεξιά και αριστερά της οδού αυτής οι εκτάσεις πλημμύριζαν από τον Πηνειό ή τό Ασμάκι που κατέληγε στη Βοιβηίδα (Κάρλα). Προς την ανατολική παραλία υπήρχαν οδικοί διέξοδοι είτε μέσω Πηνειού και Τεμπών, είτε μέ τό Μεγάλο Ρέμα του Συκουρίου, είτε μέσω του Ρέματος της Μαρμάριανης (γνωστό σε δθωμανικές πηγές ως Ντεϊρ-μέν Ντερé). Όλη η κλειστή περιοχή βόρεια-δυτικά της Μαρμάριανης, από τό Γεντίκι μέχρι νότια του όρεινου άντερείματος του Μακρυχωρίου, διπλαδί ό κάμπος του Συκουρίου-Ευαγγελισμού, είναι αρκετά μεγάλος σε έκταση, σε μεγαλύτερο ύψόμετρο από τον κάμπο της Λάρισας. Είναι μία προστατευμένη από τί φύση τοποθεσία με μικρά βουνά, προεκτάσεις της Όσσας και Όλύμπου. Τό Παλαιόκαστρο Πορναρίου (πρόποδες Κισσάβου) (ύψομ. 565 μ.), και τό Παλαιόκαστρο Μαρμάριανης (ύψομ. 700 μ.) είναι κάστρα που προστάτευαν τούς κατοίκους που ζούσαν στα πεδινά μέρη, βλ. Κώστας Θεοδωρόπουλος, «Κάστρα πρωτοβυζαντινών χρόνων στο ανατολικό τμήμα του Νομού Λάρισας», *Πρακτικά 5ου (23.10.1999) και 6ου (8.5.2004) Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών*, Όμιλος Φίλων της Θεσσαλικής Ιστορίας, Βιβλιοθήκη Θεσσαλικών Μελετών, 9, Λάρισα 2010, 149-160.

⁵² Δέν είναι τυχαίο ότι έδω ή αρχαία μυθολογία ήθελε τί δράση μυθικών ήρώων, θεών και φυλών όπως οί Λαπίθες, αλλά και πληθυσμών όπως οί Αιινάτες, βλ. Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, *Έλληνικά έθνη κατά την Εποχή του Χαλκού*, μετάφραση από τά γαλλικά Νατάσα Παπαδοπούλου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2018, 110-112, όπου πηγές και βιβλιογραφία.

ανάπτυξη χειμαδιών. Η παρακειμένη λίμνη Βοιβνίδα/Κάρλα θά παρείχε άφθονη τροφή σέ ψάρια (όπως συνέβαινε μέχρι τό 1962 όταν άποξηράνθηκε), ικανή νά ενισχυθεί μία μεγάλη μονή, ή μεγαλύτερη ίσως τής Θεσσαλίας, άφοϋ οργανώνεται στά τέλη του 12ου αι. ως βασιλική πατριαρχική, έχοντας πολλά μετόχια⁵³.

Η μονή Άγίου Δημητρίου είχε ρόλο νά δίνει στελέχη στή Μητρόπολη καί τήν κοινωνία τής Λάρισας. Παντού δίπλα σε κάθε Μητρόπολη ύπήρχε τουλάχιστον μία μονή, συνήθως πατριαρχική, ή όποία μόρφωνε καί καλλιεργούσε τά μελλοντικά στελέχη τής τοπικής Έκκλησίας καί ταυτόχρονα έπιβεβαίωνε τήν παρουσία τής Κων/πολης στήν έπαρχία. Στή μονή αυτή ό μελλοντικός μητροπολίτης Λαρίσης διέπλεσε τήν πολιτική άφοσίωση στήν Κων/πολη, τόν αυτοκράτορα, τί δυναστεία τών Παλαιολόγων, τότε υπό τόν Άνδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο (1282-1328) καί τό Πατριαρχείο.

Ταυτόχρονα ενισχύεται νά αυξήσει τς πνευματικές άναζητήσεις του, άποφασίζοντας νά μεταβεί στό Άγιον Όρος, προφανώς μέ τή σύμφωνη γνώμη τών συμμαναστών του, γιά νά ζήσει κοντά σέ πιό έμπειρους πνευματικούς όδηγούς⁵⁴. Βρέθηκε σέ κάποια μονή ή σκήτη (πόλις), όπου ζούσαν «άνδρες» μέ άνώτερη πνευματική κατάρτιση. Μέσω αυτών: «πνευματικού ήξιώθη έν τῷ θείῳ Όρει χαρίσματος καί τήν διάνοιαν έφωτίσθη καί άνδρασι συνεγένετο πλουσίον άπολαύσας τών του θείου Πνεύματος χαρισμάτων καί παρ' αυτών

⁵³ Γιά τά μετόχια κάνει λόγο ή Συνοδική διάγνωση του 1318, βλ. Miklosich - Müller, *Acta et diplomata medi aevi sacra et Profana*, IV, 88. Η. Hunger - O. Kresten, *Das Register des Patriarchats im Konstantinopel*, Wien 1981, 386, σελ. 108-111: «...έσονται δέ όμοίως αυτή καί οι παρά του μέρους ταύτης άνεγερθέντες ναοί καί όσοι εις τό έξής άνεγερθήσονται κατά τόν εκείσε τόπον καί τά όρια τών μετοχίων τής μονής καί τών λοιπών κτημάτων...».

⁵⁴ Έγκώμο, σ. 343.23-24, 344.14-16. σ. 60-61.64, 80: «ό δέ πόθος τό θεϊον Όρος καταλαβείν... έν τούτω τοίνυν γενόμενος καί πόλιν ευρών τή αυτού κατάλληλον άγωγή».

ἐμυήθη τά πολλοῖς ὕστερον χρόνοις ἐκβάντα»⁵⁵. Δέν πρέπει νά μετέβη μόνος, γιατί στήν ἐπιστροφή του στή Θεσσαλία συνοδεύεται ἀπό δύο ἄλλους μοναχοῦς⁵⁶, μᾶλλον Μαρμαριανίτες πού εἶχαν ἀναχωρήσει μαζί ὡς ομάδα. Οἱ μοναχοί δέν κινοῦνται ποτέ μόνιμοι τους, ὅταν τελοῦν ὑπό εὐλογία.

Ποιοί ἦταν ὁμως αὐτοί καί πῶς τούς συνάντησε ὁ Κυπριανός; Εἶναι δυνατόν νά μὴν πῆγε ἐκεῖ συστημένος; Κόμιζαν κάτι νέο, μία ἀνανεωμένη διδασκαλία, ἢ ἦταν παραδοσιακοί Ἄγιορείτες; Κρίνουμε ὁμως μέ βάση αὐτό πού κατανοεῖ, δηλαδή αὐτό πού ἦδη ἐξέφρασε ὁ Ἀντώνιος, ὁ ὁποῖος ἦταν παλαιός Ἄγιορείτης μοναχός ζώντας (πρὸ τοῦ 1333) στή μονή Μεγίστης Λαύρας⁵⁷. Ἦταν μία γενιά μεταγενέστερος τοῦ Κυπριανοῦ, ἀλλά ἡ Λαύρα ἦταν στό κέντρο τῆς ἀγιορείτικης νηπτικῆς παράδοσης τοῦ 14ου αἰ., μέ τούς γνωστούς «Ἡσυχαστές»⁵⁸. Ὅσα περιγράφει γιά τούς «Ἄνδρες» ἀναφέρονται σέ προδρομους αὐτῶν⁵⁹. Ἀλλά θεωρεῖ ὅτι τέτοιοι Ἄγιορείτες γίνονταν «θεοὶ κατὰ μέθεξιν»⁶⁰. Ἀπό τά πνευματικά χαρίσματά τους ἐπιλέγει νά ἐξάρει τόν πόλεμό τους κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους «δι' ἀγώνων καί πάλης»⁶¹. Ἰδιαίτερα δίνει ἔμφαση ὅτι τόν προετοίμασαν γιά τά ὅσα δύσκολα θά συναντοῦσε ἀργότερα στή Θεσσαλία: «...παρ' αὐτῶν ἐμυήθη τά πολλοῖς ὕστερον χρόνοις ἐκβάντα»⁶².

Θά πρέπει ὁ Κυπριανός νά μετέβη στό Ὅρος πρὸς τά τέλη τοῦ 13ου αἰ. ἢ καί ἀρχῆς 14ου αἰ., ὄντας ἱερέας, δηλαδή περίπου 30 ἐτῶν, ὅπως ἐπέβαλλαν οἱ κανόνες. Συνηυπολογίζονται τά ἑξῆς: α) ἀπεβίωσε σέ γεροντική ἡλικία τό 1332/33, μετά ἀπό μία δεκαπενταετη παραμονή στή Μητρόπολη Λαρίσης (1318 κ.ε.)⁶³. β) ἔγινε ἐπίσκοπος σέ ὥριμη ἡλικία (π.χ. 50-60 ἐτῶν) τό 1318, ἀφοῦ εἶχε ἦδη διατελέσει ἡγούμενος ἐπί πολλά χρόνια στόν Ἅγιο Νικόλαο στίς ἐκβολές τοῦ Πηνειοῦ καί στόν Ἅγιο Δημήτριο Μαρμαριανῆς (βλ. στή συνέχεια). γ) Τό ἀνωτέρω σχέδιο συντονίζεται μέ μία σημαντική ἀλλαγὴ πού εἶχε συντελε-

⁵⁵ Ἐγκώμιο, σ. 345.11-15. σ. 61.95-98.

⁵⁶ Ἐγκώμιο, σ. 344.20-21. σ. 61.84-85: «δυσὶν ἐταίροις τίν ἀρετίν».

⁵⁷ Ἐγκώμιο, σ. 371.7-14. σ. 74.562-568.

⁵⁸ Τόν 14ο αἰ. οἱ Ἡσυχαστές ὀργανωμένοι μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γρηγόριο Σιναῖτη, εἶχαν διοχετευθεῖ σέ ἐπαρχίες τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου καί ἐκτός αὐτοῦ.

⁵⁹ Paul Magdalino, *The History of Thessaly*, 310.

⁶⁰ Ἐγκώμιο, σ. 344.10-12. σ. 61.76-78.

⁶¹ Ἐγκώμιο, σ. 344.2-4. σ. 61.70-72.

⁶² Ἐγκώμιο, σ. 345.15. σ. 61. 98.

⁶³ Ἐγκώμιο, σ. 352.3, 252.13-15. σ. 64.208: «τὴν ἄπονον αὐτῷ προξενούσαν ζωὴν καί ὄντως μακροαῖωνα», 216: «τό ὑποληφθέν τοῦ σαρκίου δαιπανᾶται».

σθει εκείνη τήν περίοδο από τόν νηπτικό πατριάρχη Ἀθανάσιο Α΄ (1289-1293), 1304-1309) καί ἐπηρέασε τό Ἅγιον Ὅρος, μετά τήν ὀδυνηρή ἐμπειρία ἀπό τόν Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο (1258-1282) νά δεχτεῖ τήν Ἑνωσι τῶν Ἐκκλησιῶν στή Σύνοδο τῆς Λυῶν (1274)⁶⁴. Πνευματικός διδάσκαλος τοῦ ἐκ μονῆς Ἐσφιγμένου Ἀθανασίου Α΄, ὅπως καί τοῦ μεγάλου νηπτικοῦ συγγραφέα ἀγίου Θεολίπτου Φιλαδελφείας (+1321), ἦταν ὁ Νικηφόρος ὁ Ἡσυχαστής (+1296) διαμένων στήν περιοχή τῶν Καρεῶν⁶⁵, ὅπου τό Πρωτάτο, ἡ κεντρική διοίκηση τοῦ Ἁγίου Ὅρους, τόπος διακίνησης νέων δεδομένων.

Ὁ συντονισμός τοῦ Κυπριανοῦ στήν ἀνανέωση τοῦ Ἁγίου Ὅρους μέ τή συνεργασία αὐτοκράτορα καί πατριάρχη ἀνοίγει νέον ὀρίζοντα στό νά ἐρμηνευτοῦν οἱ ἐπόμενες κινήσεις τοῦ νέου ἱερέα, ὁ ὁποῖος φαίνεται νά προβάλλει ὡς πρόσωπο ἐμπιστευμένο ἀπό τήν Κων/πολη, δηλαδή πιστός στόν Ἄνδρῆν Β΄, ὥστε νά συμβάλει στό μέτρο τῶν δυνατοτήτων του, στή διευθέτηση τῶν ἰδιαίτερων προβλημάτων τῆς αὐτονομημένης Θεσσαλίας. Δηλαδή ἐντάχθηκε σέ «πρόγραμμα» ἀποκτίσεως πατερικῆς ἐμπειρίας στήν ἀντιμετώπιση κοσμικῶν ζητημάτων πού ἀφοροῦσαν στήν Ἐκκλησία, ἄσχετα ἂν γι' αὐτό κλήθηκε ἀπό πρῖν ἢ προέκυψε ἀργότερα. Δέν παρέμεινε ἐξάλλου πολύ, ἀφοῦ οἱ Μαρμαριανίτες, νιώθοντας τήν ἔλλειψή του, τοῦ ζήτησαν μετά ἀπό «βραχύν χρόνον» νά ἐπιστρέψει στή μονή⁶⁶. Συνεχίζοντας τήν οἰκογενειακή παράδοση, ἦταν ἐμπιστευμένος νά γίνεῖ ἀνώτερο στέλεχος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπομένως ἔπρεπε νά ἀποκτήσει τίς καλύτερες πνευματικές προϋποθέσεις. Διακρινόταν ἀπό τότε ὡς ἡγετική μορφή, τόν παρακολουθοῦν ἐκτός ἀπό τοὺς δύο «ἐταίρους» στήν ἀρχή, μοναχοί καί κληρικοί σέ ὅλη τή ζωή του. Θά πρέπει νά μυήθηκε στά προβλήματα τῆς συνύπαρξης μιᾶς αὐτόνομης κοινωνίας, ὅπως ἡ Θεσσαλία, μέ τό Βυζάντιο. Δηλαδή πῶς νά ἀντιμετωπίζει τίς δυσμενεῖς πολιτικές καταστάσεις μέ πνευματική στάση.

Ἐπέστρεψε τότε στήν «ἀρχική λυχνία», τή μονή του, ἀλλά ἀνέλαβε τήν «προστασία» τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου στίς ἐκβολές τοῦ Πηνειοῦ. Πρέπει νά ἦταν μετόχι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔχον προορισμό, τονίζει ὁ Ἀντώνιος, τά

⁶⁴ Πέραν τῆς πολιτικῆς ὑπάρχει παράδοση ἐπέμβασης μέ θύματα μοναχούς, βλ. Ἰωάννης Ἀναστασίου, «Ὁ θρυλούμενος Διωγμός τῶν Ἁγορευτῶν ὑπό Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου καί τοῦ Ἰωάννου Βέκκου», *Ἀθωνική Πολιτεία, Ἐπί τῇ Χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Ὅρους*, Θεσσαλονίκη 1965, 208-257, 256.

⁶⁵ Δημήτρης Καλομοιράκης, «Πρωτάτο: ἡ ἔρευνα, τό μνημεῖο καί οἱ πάτρωνές του», *Κληρονομία*, 22 (1990), 73-104, 88-90, 103, ὅπου βιβλιογραφία.

⁶⁶ *Ἐγκώμιο*, σ. 344.17-22. σ. 61.82-85.

«ἀγαθά» τῆς θάλασσας⁶⁷. Ἡ νέα συμφωνία θά εἶχε στόχο νά ἐνισχυθεῖ ἡ οἰκονομική σταθερότητα τῆς μονῆς Μαρμαριανῶν. Ἡ ἀποστολή του, φαίνεται, ἐπέτυχε καί ὕστερα, ἀφοῦ ἀπεβίωσε ὁ προκάτοχος ἡγούμενος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετά ἀπό πολύχρονη ἀσθένεια⁶⁸, ἐξελέγη αὐτός ἡγούμενος παραμένοντας ἀρκετό χρονικό διάστημα «συχόν χρόνον»⁶⁹.

Ὅσο ὁ Κυπριανός ἦταν ἡγούμενος, πρὸ τοῦ 1318, ὀρίσθηκε ἐπίτροπος (πρέσβυς) τοῦ ἀνίλικου υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος περὶ τὸ 1313 σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Β΄ τῶν Νέων Πατρῶν⁷⁰. Ταυτόχρονα τὴν ἴδια περίοδο στή Λάρισα δέν ὑπῆρχε κάποιο διάστημα μητροπολίτης, κατὰ Ἀντώνιο λόγω μὴ ἄμεσης ἐποπτείας τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας⁷¹. Ἐπιπλέον, κληρικός ὢν, θεωρεῖ ὅτι ἡ μὴ ἀνάδειξη μητροπολίτη Λαρίσης ὀφείλεται καί σέ δαμιονική ἐνέργεια⁷², ἐμπαθεῖς καταστάσεις συγγνοῦ συμφέροντος, πλεονεξίας. Ἀκόμη, ἡ παλαιά πολιτική τοῦ ἐνωτικοῦ (φιλοδυτικοῦ) Μιχαὴλ Η΄ εἶχε διχάσει τὴν τοπική Ἐκκλησία μέ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 1274, σέ ἀντίθεση πρὸς τὴν ὁποία οἱ σεβαστοκράτορες τῶν Νέων Πατρῶν εἶχαν δώσει μάχες πραγματικές μέ τὸν στρατό τοῦ Ἐνωτικοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Η΄, καί σέ σύνοδο (1276) στή Νεοπάτρα συνέδραμαν νά καταδικαστεῖ ἡ Ἐνωσις⁷³. Ἐντοσιζονται καί θρησκευτικά αἷτια τῆς ἐπιδίωξης αὐτονομίας, ἐφόσον οἱ Παλαιολόγοι ἦταν γενικῶς φίλοι τῆς Δύσεως. Οἱ Θεσσαλοὶ δέν ἤθελαν τὸ βυζαντινὸ κράτος, λόγω τῶν ὑποχρεώσεων πού εἶχε μία τέτοια ἐξάρτησις σέ δύσκολη ἐποχή, δέν ἤθελαν καί τὸ Πατριαρχεῖο.

⁶⁷ *Ἐγκώμιο*, σ. 346.3-12. σ.62.113-122: «Ἐντεῦθεν καί ἐπὶ ἀρχικὴν λυχνίαν... ἄξιος κρίνεται καί φροντιστήριον ἐγχειρίζεται...ἢ δὴ Πηνειὸς παραρρεῖ καί θάλασσα καί τὰ ἐκ ταύτης ἀγαθὰ δεξιούται». Γιά τὴν ταύτιση βλ. P. Magdalino, *The History of Thessaly*, 96-97.

⁶⁸ *Ἐγκώμιο*, σ. 346.15-23. σ. 62.122-130.

⁶⁹ *Ἐγκώμιο*, 347.4. σ. 62.132-133.

⁷⁰ *Ἐγκώμιο*, σ. 347.9-348.3. σ. 62.137-141. Ἀντώνιος Ρίζος, «Γύρω ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους Λαρίσης Κυπριανὸ (+1332/33) καί Ἀντώνιο (+post 1363) καθὼς καί μερικὲς πληροφορίες καί σκέψεις γιὰ τὴν Θεσσαλία τῆς ἐποχῆς τους», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 34 (1998), 139-144, 139-140, ὅπου πηγές καί βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος, στὴν ὁποία κυρίαρχη ἄποψη εἶναι ὅτι τὸ 1318 πέθανε ὁ ἴδιος Ἰωάννης Β΄ τῶν Νέων Πατρῶν.

⁷¹ *Ἐγκώμιο*, σ. 347.6-8, 350.11-12. σ. 60.62, 63.134-135: «Ἐπεὶ δέ καί χρόνος ἰκανὸς ἐμέτρει τῇ ἐκκλησίᾳ Λαρισαίων τὴν τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου στέρησιν...ἀποίμαντον εἰς τὸ διηνεκές διαμένειν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν...».

⁷² *Ἐγκώμιο*, σ. 350.10-13. σ. 63.174-177.

⁷³ Ὁ τότε ἐπίσκοπος Τρίκκης ἦταν ὑπέρμαχος τῆς Ἐνωσις καί φυλακίστηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Β΄, βλ. Paul Magdalino, *The History of Thessaly*, 166-167. Πιθανόν αὐτὸς δέχθηκε τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου τῆς Λυῶν, ὅπως ἐμφανίζεται σχετικῶς, ἐκπροσωπώντας τὸν μητροπολίτη Λαρίσης πού εἶτε ἀπουσίαζε ἢ ἦταν χηρεύουσα ἡ Μητρόπολις. Λάρισα καί Τρίκινη γίνονται ἐνιαῖες μέ τὸν Κυπριανὸ (1318 κ.ε.).

Υπήρχαν οί φιλοβυζαντινοί κύκλοι αλλά καί αὐτοί πού ὁ Ἀντώνιος ἀποκαλεῖ «Ἄλλους», ἀντίστοιχα φίλοι (προσκειμένοι) καί ἀντίπαλοι (αὐτονομιστές) πρὸς τὴν Κων/πολη⁷⁴. Δέν εἶχαν καλή σχέση γενικά οί Θεσσαλοί μέ τούς Παλαιολόγους, καί τότε καί ἀργότερα⁷⁵. Ὁ Κυπριανός ἦταν ἔμπιστος καί στήν τοπική ἐξουσία (μέ κέντρο τή Νεοπάτρια) καί στήν Κων/πολη, στήν ὁποία ἀνῆκε λειτουργικά, ἀφετέρου εἶχε ἄμεση ἐπαφή μέ τὴν πραγματικότητα τῆς Λάρισας, χιρεύουσα ὡς Μητροπόλεως. Πιθανόν εἶχε συμφωνηθεῖ νά τὴν ἐλέγχει ἐπὶ τῆς οὐσίας, τύποις ὅμως θά ὑπῆρχε ἀντιπρόσωπος τῆς τοπικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία κάποια στιγμή, ἀφοῦ ἐπὶ πέντε χρόνια δέν ἐνεργοποιήθηκε ἐπὶ τοῦ θέματος, τελικά ὁμόφωνα ἐξέλεξε τόν ἱερομόναχο καί ἡγούμενο Κυπριανό⁷⁶, ἐφόσον διμυσουργοῦσε μέ τὴν πολιτική του πολιτικές ἰσορροπίες ἀνάμεσα στίς δύο ὁμάδες.

Τό κενό τῆς τοπικῆς ἐξουσίας καί ἡ διαφωνία ἀναδύθηκε, ὅταν ταυτόχρονα πέθανε καί τό ἀνήλικό τέκνο τοῦ Ἰωάννη Β΄, οἱ δέ Λαρισαῖοι, ὑπέρμαχοι τῆς αὐτονομίας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων, ἀντέδρασαν, ὅταν ὁ Κυπριανός εἶχε ἀναχωρήσει γιὰ τὴ χειροτονία του στή Κωνσταντινούπολη, κι ὅταν ἐπέστρεψε, δέν εἶχε πλέον δυνατότητα νά εἰσέλθει στήν πόλη.

Τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα δίνει μέ σαφήνεια ὁ Ἰωάννης ΙΓ΄ Γλυκός, ὁ ὁποῖος στή συνοδική ἀπόφαση τοῦ Αὐγούστου 1318 ἀντιγράφει τὴν ἔκθεση πού τοῦ ἔστειλε ὁ ἴδιος ὁ νεοχειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κυπριανός, ὁ ὁποῖος πίστευε τότε ὅτι ὑπῆρχε προοπτικὴ νά ὑπάρξει «εἰρηνικὴ κατάσταση»⁷⁷. Ὁ Ἀντώνιος περιγράφει γεγονότα στίς διαστάσεις πραγματικοῦ ἐμφυλίου: ὅταν ὁ (ἀνήλι-

⁷⁴ Ἐγκώμιο, σ. 348.1-2. σ. 62.140-141: «Ἦν δέ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ τούς Ἄλλους τὰ τῆς πρεσβείας (=ἐπιτροπείας) ἐμπιστευθεὶς...». Ἀντώνιος Ρίζος, «Γύρω ἀπὸ τούς ἐπισκόπους», 139-141, ὁ ὁποῖος σημειώνει ὡς αἰτία μεταξὺ ἄλλων, π.χ. ἀντίθεση στόν φιλοδυτικισμό τῶν Παλαιολόγων, ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ δέν ἤθελαν στρατιωτικές ὑποχρεώσεις στό Βυζάντιο. Προβλ. τὴν ἄποψη τοῦ Κυπριανοῦ ὅπως μεταφέρεται στό πατριαρχικό ἐγγράφο τοῦ Ὀκτωβρίου 1318 γιὰ τὴν κατοχὴ τῶν δικαιομάτων τῆς Μητροπόλεως ἀπὸ τούς Ἄλλους, τούς κατέχοντες τὴ Λάρισα, βλ. H. Hunger - O. Kresten, *Das Register*, 384, σπχ. 49-50: «...αὐτῶν δὴ τῶν πρωτοτύπων ὑπ' ἄλλοις ὡς ἔφασαν, εὕρισκομένων, οὕτω τοῦ καιροῦ σχεδιάσαντος».

⁷⁵ Ἀντώνιος Ρίζος, «Γύρω ἀπὸ τούς ἐπισκόπους», 140-141.

⁷⁶ Ἐγκώμιο, σ. 348.3-4. σ. 62.141-142: «...κρίσει πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας...».

⁷⁷ Miklosich - Müller, *Acta*, IV I, 79-80. H. Hunger - O. Kresten, *Das Register*, 354-356: «...ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Λαρίσης ἔγραψε καί ἀνήνεγκεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ... Σύνοδον, ὡς ἐκ τῆς ἐπισημίας εἰς τὸν ἐκεῖσε τόπον συγχύσεως καί ἀνωμαλίας ἀπὸ τῆς μάχης ἐμποδίζεται καί οὐδὲν ἔχει ἐπ' ἀδείας καταλαβεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτόν ἀγνωστὴν μητροπόλιν Λαρίσης... ἀπῆλθε δέ διὰ τοῦτο καί εὕρσκεται εἰς τὴν ὑπ' αὐτόν ἀγνωστὴν ἐπισκοπὴν Χαρμαίνης, ἐν στερήσει εὕρισκομένην ἀρχιερέως καί ἐξήτησεν, ἵνα ἐπιτραπῇ συνοδικῶς, ὥστε πρὸς καιρὸν, μέχρις ἂν διπλοστί τὰ τῆς μάχης διαλυθῇ, καί εἰρηνικὴ πάλιν κατάστασις εἰς τὸν ἐκεῖσε γέννηται τόπον...».

κος) διάδοχος πέθανε, ή έπαρχία διαιρέθηκε «εις διαφόρους αρχάς», «φθορά πραγμάτων, αφαιρέσεις βίων, δημεύσεις, έξορτα, απειλαί, θάνατοι... τοιούτοις επιβλαπήριους (ύποδοχή)... δεξιώσασθαι»⁷⁸, μέ αποτέλεσμα ό νέος μητροπολίτης νά ύποστει ταλαιπωρίες, «άπολις, αλήτης, άστεγος, συκοφαντούμενος, άπειλούμενος»⁷⁹. Ή όλη κατάσταση δέν ήταν μόνον έναντίον του, αλλά μία γενική άντιπαράθεση παρατάξεων: όπαδοί και άντίπαλοι τής άυτονομίας από τήν Κωνσταντινούπολη.

Ή πρώτη λύση γιά νά παραμείνει σέ έπαφή μέ τή Λάρισα δόθηκε μέ άδεια από τή Σύνοδο του Πατριαρχείου, ύπό τόν πατριάρχη Ίωάννη ΙΓ' Γλυκύ, νά έγκατασταθει προσωρινά στην έπισκοπή Χαρμαίνης τόν Αύγουστο του 1318⁸⁰.

Ή Χάρμαινα (έκ του σλαβικού *chora na*= οϊκος, έκκλησία) αναφέρεται και στην έπόμενη άπόφαση του Ίωάννη ΙΓ' (Οκτώβριος 1318), άν και γιά τελευταία φορά από τόν 10ο αι. πού καταγράφεται ως έδρα έπισκοπής ύπό τόν Λαρίσης⁸¹. Στο έγγραφο αυτό, σχετικό μέ τό θέμα τής μονής Άγίου Δημητρίου Μαρμαριανών πού ό Κυπριανός ήθελε νά έξαρτήσει από τή Λάρισα, ό ίδιος ό πατριάρχης Ίωάννης ΙΓ' δηλώνει ότι ό έπίσκοπος Χαρμαίνης είναι πλησιχωρών προς τή μονή Άγίου Δημητρίου Μαρμαριανών και τή Λάρισα⁸². Ή Χάρμαινα τόν 13ο αι. είχε στην περιοχή τής μοναστηριακά ιδρύματα, τά όποια έπώπτευσε αρχιμανδρίτης, όπως ό Θεοδόσιος, ό όποίος όμως τό 1275 χάρισε τή μονή τής Παναγίας πού κατείχε επί 40 χρόνια (1235-1275) στή σταυροπηγιακή μονή Όξείας Έπισκέψεως Μακριντίσσης⁸³. Βρισκόταν κοντά στον «Κίς-

⁷⁸ Έγκώμιο, σ. 350.6 κ.ε. σ. 63.172 κ.ε.

⁷⁹ Έγκώμιο, σ. 352.8-10. σ. 64.212-214.

⁸⁰ Miklosich-Müller, *Acta*, I, 79-80. H. Hunger - O. Kresten, *Das Register*, 354-357: «έν τή τοιαύτη τής Χαρμαίνης έπισκοπή διαέγειν και τά τή αρχιερωσύνη αυτού άνήκοντα διαπράττεσθαι...».

⁸¹ Νόννα Παπαδημητρίου, «Η έπισκοπή Χαρμ(αι)νής ή Χαρμ(αι)νών (I'-ΙΔ' αιών)», *Αντίδορον Πνευματικών, Τιμητικών Τόμος Γερασίου Ιω. Κονιδάρη*, Αθήνα 1981, 378-389, 388: στο σγυλιώδες γράμμα πατριάρχη Φιλοθέου του 1371 δέν αναφέρεται πλέον ή έπισκοπή Χαρμαίνης.

⁸² Ότι ή μονή και ή έπισκοπή βρισκονταν σέ κοντινή άπόσταση διαπιστώνεται από τό έγγραφο του Οκτωβρίου 1318, βλ. Miklosich - Müller, *Acta*, I, 88. H. Hunger - O. Kresten, *Das Register*, 386, σγ. 99-102: «άπέχειν δέ ταύτης τόν τέ νυν μητροπολίτην Λαρίσης ... έτι δέ και τόν πλησιχωρούντα τής Χαρμαίνης έπίσκοπον...».

⁸³ Miklosich - Müller, *Acta*, IV, 426, 429: «Εκδοτήριον Θεοδοσίου ιερομονάχου επί μονιδίω τής Παναγίας τῶ εις τήν Χάρμαιναν διακειμένο ύπό τούς πρόποδας του Κισσάβου. ...Θεοδόσιος ιερομόναχος, αρχιμανδρίτης τής τών Χαρμενιτών χώρας και ήγούμενος ών του όντος μονιδίου... καλουμένης Παναγίας...». Πρβλ. ό.π., Miklosich - Müller, *Acta*, IV, 339 (χρυσόβουλλο Μιχαήλ Η Παλαιολόγου): «...άνεφερον και ότι ή εις τήν Χάρμαιναν διακειμένη μονή τής... Παναγίας άνετέθη εις μετόχιον παραά του ιερομονάχου Θεοδοσίου...».

σαβο» (για τήν ακρίβεια ή Παναγία ἦταν κάτω ἀπό τούς πρόποδες τοῦ Κισσάβου), ὅπου κοντά ζοῦσαν περίοικοι⁸⁴, ἀλλά πέραν αὐτοῦ δέν ὑπάρχει ἄλλη ἔνδειξη⁸⁵. Ἀπό τά παραπάνω φαίνεται ὅτι ἡ Χάρμαινα ἔκειτο κοντά στόν Κισσαβο, πιθανόν στά ὄρια τῆς ἀρχαίας Μαγνησίας, ἐξ οὗ καί ἡ σχέση μέ τό Πήλιο καί τή μονή Μακρινιτίσσης. Ἐξατίας τοῦ ὅτι τίς Ν.Α. περιοχές τοῦ Κισσάβου τήν ἴδια ἐποχή (10ος-14ος αἰ.) κατεῖχε ἡ ἐπισκοπή Βεσαίνης μέ ἔδρα τή Βέσαυα (Δέσιανη-Ἁγιά)⁸⁶, ἡ ἐπισκοπή Χαρμαίνης προτάθηκε ὅτι κατεῖχε τόν Δυτικό Κισσαβο ἢ τήν Β. Ἀνατολική περιοχή τῆς⁸⁷. Παραμένει ἀκόμη ἀδιευκρίνιστη ἡ θέση τῆς, ἀλλά ἔτσι ὅπως ἀποτυπώνεται ἀπό τίς ὑπάρχουσες πηγές δέν εἶχε δυνατότητες καί δέν ἀναφέρεται ποτέ ἔκτοτε. Ἡ παρακμή τῆς παρακείμενης Λάρισας τήν συμπαρέσυρε.

Στή Λάρισα, τόν ναό τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου παρέμειναν κάποιοι πού τούς ἀποκαλεῖ «ληστές», οἱ ὁποῖοι ἐνέπιπταν στίς «κεφαλές» (προκρίτους) στούς «περιόντες» (στά περιχώρα)⁸⁸, ἐννοώντας μᾶλλον τήν τυραννία. Ἐπομένως, παρά τόν ἐμφύλιο, ὑπῆρχαν ἀκόμη κάτοικοι γιά ἓνα διάστημα, ἄσχετα ἂν ἐκκλησιαστικῶς εἶχαν κηρύξει «αὐτοκέφαλο» καί δέν ὑπάκουαν στόν πατριάρχη.

Ἐκτοτε ἡ περιοχή τῆς Λάρισας συνεχῶς ἔφθινε, ἔχανε πληθυσμό. Ἡ Λάρισα ἀποκαλεῖται «ἔρημη» καί «ἀοίκητος» (ἀκατοίκητη) δύο φορές, ὅταν ἔφυγε ὁ Κυπριανός (μετά τό 1318) καί ὅταν ἔφθασε ὁ Ἄντωνιος (1333)⁸⁹. Γιά τό πῶς ἐννοεῖται ὁμως ὁ διπλός χαρακτηρισμός, ὑπάρχει ζήτημα ἂν εἶναι ὑπερβολή, ἀλλά πάντως ἔχοντας βάση σέ μία ὑπαρκτή κατάσταση. Ἡ στασιμότητα εἰδικά στήν Ἀνατολική Θεσσαλία ἀλλά καί στή Δυτική ὡς ἓνα σημεῖο, ὀφείλεται σέ πολλούς λόγους, εἴτε δημογραφικούς, δηλαδή φυσική φθορά τοῦ πληθυ-

⁸⁴ Miklosich - Müller, *Acta*, IV, 429: «τεσσαράκοντα γάρ ἤδη χρόνους κεκοπίακα ἐν τῷ τοιούτῳ μονδίῳ καθώς καί οἱ ἐποικοὶ τῆς ἐκείσε χώρας γινώσκουσι».

⁸⁵ Ἄννα Ἀβραμέα, *Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλία*, 180-181, μέ βάση τό ἔγγραφο τοῦ 1275.

⁸⁶ Ἄννα Ἀβραμέα, *Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλία*, 156-157. Νίκος Νικονάνος, *Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἀπό τό 10ο αἰῶνα ὡς τήν κατάκτηση τῆς περιοχῆς ἀπό τούς Τούρκους τό 1393. Συμβολή στή βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική*, ΥΠΟ-Δημοσιεύματα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, Ἀθῆναι 1979, 16-27.

⁸⁷ Νόννα Παπαδημητρίου, «Ἡ ἐπισκοπή Χαρμέ(αι)νης», 388-385 (Δυτικός Κισσαβός). Πρβλ. γιά τίς ἐπισκοπές Βεσαίνης καί Χαρμαίων, Νεκτάριος Δρόσος, *Οἱ ἐπισκοπές Βεσαίνης, Χαρμαίων καί Κατρίας: ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια Ἁγίας κατὰ τὴ βυζαντινὴ καί μεταβυζαντινὴ περίοδο*, διδ. διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2013, 137-144, 144 κ.ε., 178 (=τοποθετεῖ τήν ἐπισκοπή Χαρμαίνης στόν Ἀνατολικό Κισσαβο), ὅπου βιβλιογραφία.

⁸⁸ *Ἐγκώμιο*, σ. 366.7-17. σ.7 2.482-490.

⁸⁹ 1) *Ἐγκώμιο*, σ. 353.30-354.2. σ. 65.251-255. 2) *Ἐγκώμιο*, σ. 366.7-17. σ. 72.482-490.

σμοῦ⁹⁰, είτε ιστορικές συντυχίες, ὅπως τό πέρασμα τῶν Καταλανῶν καί ἡ διαχείμασή των τό 1311, μεταξύ Ὑόσσης (Κισσάβου) καί Ὑολύμπου στήν περιοχὴ τῶν Τεμπῶν⁹¹, ἀλλά ὅπωςδήποτε συνετέλεσαν οἱ ἐμφύλιες διαμάχες, ἐπιδρομές ἀλλογενῶν, πειρατῶν, καί ἦταν ἐπόμενο νά φύγουν οἱ περισσότεροί κάτοικοι ἢ καί νά μὴν ἔλθουν νέοι⁹². Ἡ πόλη παρήκμασε καί περὶ τό 1350 προσδιορίζεται ἀνευρεθεῖς θησαυρός νομισμάτων, ἀπό κάποιον Λαρισαῖο φεύγοντας ἀπό μία μισο-ἔρημη πόλη, μέ τὴν ἐλπίδα νά ἐπιστρέφει⁹³. Ὁμοίως ἡ Χάρμαινα (ἢ Χαρμενιτῶν χώρα), ἡ προσωρινή διαμονή τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, κοντά στὸν Κίτσαβο, εἶναι ἀμφίβολο ἂν εἶχε συγκρατήσει κατοίκους, διηλαδὴ ἀγροτοποικίες.

Ὁ νεοχειροτονηθεὶς Κυπριανὸς βρέθηκε στήν ἀνάγκη νά ἀντιμετωπίσει τὴ Μονὴ Ἁγίου Δημητρίου Μαρμαριανῶν ὡς μητροπολιτικὴ (ἐπισκοπικὴ τῆς Λάρισας) ἀπὸ πατριαρχικὴ πού ἐθεωρεῖτο. Τό καθεστῶς τῆς ἦταν ἀμφίβολο, ἐφόσον ὁ αὐτοκράτορας Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος τὴν εἶχε παραδώσει στή Μητρόπολη μέ χρυσόβουλλο (πρὸ τοῦ 1282 ὅταν ἀπεβίωσε), τό τελευταῖο ἀπὸ μιά σειρά ἀντικρουμένων ἀποφάσεων αὐτοκρατόρων, γεγονός πού ἀναφέρεται στήν ἀπορηπτικὴ ἀπάντηση τοῦ πατριάρχη Ἰωάννη Γλυκύ⁹⁴. Δέν ἀναρεῖ τὸν ἑαυτό του ὁ Κυπριανός, ἐφόσον τό καθῆκον του ἦταν νά στηριξεῖ τὴ νέα θέση του μέ τὴν πλοῦσια μονὴ κοντά στήν ἐπισκοπὴ Χαρμαινῆς μέ βάση τὴν ἀρχὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου περὶ «οἰκονομίας», ἡ ὁποία εἶχε ἐφαρμογὴ καί στοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν σωτηρία, ὅταν ὑπῆρχαν δυσκολίες, τοῦ λαοῦ. Ἄλλωστε γιὰ Πατριάρχη καί βασιλιά ἐργαζόταν σέ ὅλη τὴ ζωὴ του.

Χωρὶς κάποιον στήριγμα οἰκονομικὸ ἢ πολιτικὸ ἦταν ἐπόμενο ὅτι ἀντὶ γιὰ

⁹⁰ Γεώργιος Τερεζάκης, «Ὁ ρόλος τῆς δημογραφικῆς κρίσης τοῦ 14ου αἰῶνα στή σύνθεση καί τὴ διασπορὰ τοῦ πληθυσμοῦ στὸ θεσσαλικὸ χῶρο», *Βυζαντινὸς Δόμος*, ὑπὸ ἐκδοσὴ. Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Τερεζάκη πού μοῦ παρεῖχε πρόθυμα νά μελετήσω τό ὑπὸ ἐκδοσὴ ἄρθρο του.

⁹¹ Φρανθίσκο ντέ Μονκάδα, *Ἐκστρατεία τῶν Καταλανῶν καί Ἀραγωνέζων κατὰ Τούρκων καί Ἑλλήνων*, μετάφραση Ἰουλία Ἰατριδῆ, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθῆνα 1984, 258-259. Ὁ Πηνειὸς καί οἱ θάλασσα στίς ἐκβολές του θά ἔδινε μέ τὰ ψάρια του σημαντικὸ μέρος τῆς διατροφῆς σέ πρωτεῖνες καί δέν θά στηριζόταν στοὺς ἐντοπίους, ἰδίως ὄσους ἦταν ποιμένες, οἱ ὁποῖοι εἴτε θά ὑποτάχθηκαν εἴτε θά ἐφύγαν.

⁹² Ἀντόνιος Ρίξος, «Τὸ δουλεμπόριο, ἡ ἐρήμωση τῆς Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν 14ο αἰ. καί οἱ Ὁθωμανοί», *Τὰ Ἱστορικά*, 50 (2009), 59-72.

⁹³ Γιόρκα Νικολάου, Νομισματικὴ κυκλοφορία στή Βυζαντινὴ Θεσσαλία (6ος-14ος αἰ.), *Ὁβολός 7 (=Πρακτικὰ Συνεδρίου τῆς Γ΄ Επιστημονικῆς Συνάντησης)*, Ἀθῆνα 2004, 571-588, 585, σημ. 79, ὅπου βιβλιογραφία.

⁹⁴ Miklosich - Müller, *Acta*, I, 85-88. H. Hunger - O. Kresten, *Das Register*, 378 (c) = *Chrysobullos Logos des Kaisers Michael VIII. Palaiologos unbekanntem Datums* = Dölger, *Regesten* 2064a, 282, σχ. 41-45: «Προέτεινον οἱ τοῦ Λαρίσσης καί χρυσόβουλλον ἕτερον τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς τοῦ κρατίστου τοῦ ἁγίου μου αὐτοκράτορος».

μία περιθωριακή αγροτική περιοχή χωρίς μέλλον κατέληξε στα Τρίκαλα, έδρα του Στεφάνου Γαβριηλοπούλου. Έδω έζησε αρκετά χρόνια⁹⁵. Ο μητροπολίτης μετέβη στην πύο προστατευμένη πόλη στην Θεσσαλία, έδρα του πύο Ισχυροϋ, ανεξάρτητου από την Κωνσταντινούπολη. Δέν απέφυγε κι έδω αντιπαραθέσεις μέ τον τοπάρχη (στην οϋσία κυριαρχοϋσα οίκογένεια)⁹⁶, αλλά και μέ ανθρώπους του: «φιλεί συνεξομοιοϋσθαι τῶ ἄρχοντι τό ὑπίκοον...»⁹⁷.

Τό πατριαρχείο ἐμπιστευόταν τον Κυπριανό οτι θά φέρει σταθερότητα στην περιοχή, τί διχασμένη στα πολιτικά, τά όποία ἐπηρεάζαν και τά ἐκκλησιαστικά. Η διαίρεση ἐμφανιζόταν πάλι ἀργότερα, όταν ἐπί βυζαντινοϋ ἡγεμόνα Νικηφόρου Ὁρσίνη (1356-1359) πού διαδέχθηκε τούς Σέρβους κατηγόρησαν τον Ἀντώνιο σέ θέματα πίστεως «...περί τά εϋσεβῆ και τῶ θεῶ ἀρεστά»⁹⁸. Ὑπῆρχε ἡ ἴδια πολιτική πραγματικότητα ἀνθρώπων πού δέν ἤθελαν σχέσεις μέ τούς Παλαιολόγους τώρα, κάτι πού ἀντιμετώπισαν και ό Κυπριανός και ό Ἀντώνιος ὑπό διαφορετικές συνθήκες.

Ὁ Κυπριανός ἀναδείχθηκε ἀνώτερος στην συνείδηση του Ἀντωνίου, όπως και του λαοϋ, ἐπειδή πρωτίστως ἔδειξε μεγάλη ὑπομονή στις πολϋ κακές συντυχίες τῆς ἐποχῆς, κράτησε ἀντιστάσεις στην κοινωνία τῆς Θεσσαλίας, ἄσκησε χρηστή διοίκηση.

Ἡ Μητρόπολη Λαρίσης και ἡ Ἱερουσαλίμ των Μακκαβαίων

Ἡ ταύτιση του Ἀντωνίου μέ τον προκάτοχό του Κυπριανό ἦταν ὑπαρξιακή και πνευματική λόγω του ἐπισκοπικοϋ χαρίσματος, ὁμως ό ἴδιος την καλύπτει θεολογικά. Ἐπέτυχε νά ὀργανώσει ἕνα ἐντελῶς πρωτότυπο ἀγιογραφικό κείμενο, καλλιεπές και μέ ἄψογη ἀττική διάλεκτο, αλλά και ἰδιοφυές ὡς προς τί σύλληψη, χάρη στο πρότυπο πού χρησιμοποιεῖ, ἐγκιβωτισμένο τόσον ἀπό τον βίο του Κυπριανοϋ ὅσον και ἀπό τον δικό του. Ἡ ζωή τους ἐπαναλαμβάνεται στα ἴδια στερεότυπα, αλλά μέσω μίας βιβλικῆς-ιστορικῆς θεώρησης, την όποία συνήθιζαν οί Βυζαντινοί συγγραφείς, την τυπολογία⁹⁹.

⁹⁵ Ἐγκώμιο, σ. 352.12-13. σ. 64.214-215: «χρόνους οϋκ ὀλίγους οϋτω διαθλῶν τον βιον ἀνεί».

⁹⁶ Ἐγκώμιο, σ. 356.3-5. σ. 66.291-292.

⁹⁷ Ἐγκώμιο, σ. 358.11-13. σ. 67.329

⁹⁸ Ψευτογκῶς, Ἀντωνίου λόγοι, 18-20, 370.5-6. 74.548-552.

⁹⁹ Τόν 14ο αἰ., όπως δείχνουν τά μεγάλα εἰκονογραφικά σύνολα σέ Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη και Μυστρα, ἡ εἰκονογραφία ἔχει ἀφομοιώσει την τυπολογία μέ μία σειρά θεμάτων όπως ἡ «Ρίζα του Ἰεσσαί», ἡ Σκηνί του Μαρτυρίου, ὁ Ναός του Σολομώντος, ἱερά σκεϋη του Ναοϋ, ἡ

Στήν Παλαιά Διαθήκη περιέχονται ιστορικά γεγονότα καί λατρευτικά σύμβολα («τύποι», προτυπώσεις), τά όποια δημιουργοῦν ιστορικά «ἀντίγραφα», πρῶτα στήν Καινή Διαθήκη, στόν νέο Ἰσραήλ, τήν Ἐκκλησία, καί μετά στό κράτος τοῦ Θεοῦ, τό κράτος τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅταν ἔλεγαν, βέβαια, «τύπους» (καλούπια), ἐννοοῦσαν σύμβολα, τά όποια εἶχαν ὡς περικάλυμμα γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἔναν ἱερό «τόπο», ὅπου καλυπτόταν τό Θεῖον: ἡ «Ρίζα Ἰεσσαί», τό γενεαλογικό δένδρο τοῦ Δαβίδ, φύτρωσε τόν βλαστό βασιλέα Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ στάμνος ἐνέκλεισε τό μάνα ἐκ οὐρανοῦ, ἡ Κιβωτός τόν Θεῖο Νόμο, ἡ Σκηνή τή Θεία Δόξα. Τελικά ἡ γίννη, ἡ ἀνθρώπινη δομή περι-κλειόντας τή Θεότητα, ἀσφαλῶς πρῶτα ἡ Θεοτόκος, ὑποδήλωναν ἐν τέλει τό Κράτος, δίκευ προστασίας γιά τήν Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τό πρότυπο τῆς εἰδικῆς θεώρησης πού ἔχει ὁ Ἀντώνιος (πορεία ἀπό τόν διχασμό καί τή διαίρεση στήν ἐπανένωση, ἀνανέωση), εἶναι ἡ Ἱστορία τῶν Μακκαβαίων πού ἀγωνίστηκαν νά ἀποκαταστήσουν τόν Ναό τοῦ Θεοῦ καί τήν Ἱερουσαλήμ ἀπό τούς Ἐθνικούς. Στά Βιβλία Α΄-Β΄ (Α΄ Μακκ., κεφ. 1-6 καί Β΄ Μακκ., κεφ. 1-10) δίδεται τό ἴδιο σχέδιο. Πεθαίνει ὁ μονάρχης, τό κράτος διαρεῖται, ἕνας ἐκ τῶν ἐπιγόνων του ἔχει τόν κακό ρόλο νά διώξει τόν λαό τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀντίδραση ἀκολουθεῖ, ὁ νέος ἡγέτης τοῦ λαοῦ ἐκδιώκει τούς κυρίαρχους τῆς δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν. Ὁ Ἀντίοχος Δ΄ Ἐπιφανής (175-164 π.Χ.) διαρεῖ τόν ἐβραϊκό λαό σέ φίλους του (ἐλληνίζοντες) καί ἐχθρούς, προσπαθώντας νά καταργήσει τήν ἰουδαϊκή λειτουργία τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ (167 π.Χ.). Ὁ Ἰούδας Μακκαβαῖος, μετά ἀπό ἀγῶνα, καταλαμβάνει τήν Ἱερουσαλήμ, ἀποκαθαίρει τόν βεβηλωμένο ναό καί τελει τά ἐγκαῖνια τοῦ Ναοῦ τῶν Ἐβραίων τό 163 π.Χ.

Ἡ ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ καί ἡ ἱστορία τοῦ Ἀντωνίου ἔχουν πολλά κοινά σημεῖα. Ἐνας πρῶτος κύκλος ἱερῶν γεγονότων εἶναι ὡς τό 1332/33, καί μετά, ἐπί Ἀντωνίου, ἐπανάληψη τῆς ἱστορίας τῶν Μακκαβαίων ἕνας ἐπόμενος κύκλος πού ὀλοκληρώνεται τό 1362. Τό πρότυπο (Α΄ Μακκ. 1-10) κάνει λόγο γιά τόν θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου πού προκάλεσε διάσπαση τοῦ κράτους του σέ μικρότερα, ὅπως αὐτό τοῦ Ἀντιόχου Δ΄ Ἐπιφανοῦς, αὐτό πού ἐπέφερε τό μεγάλο κακό στόν Ἰσραήλ. Παρομοίως ὁ θάνατος τοῦ ἀνίλικου τοπαρχοῦ (1318) καί τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ (1341) ἐπέφεραν διάσπαση. Ἡ Ἱερουσαλήμ κατέστη «ἀοικητος» (Α΄ Μάκκ. 3.45), ὑπῆρχαν ὅμως κάτοικοι Ἐθνικοί (Α΄ Μάκκ. 1.52) καί τό «κατάλειμμα» (Α΄ Μάκκ. 3.35). Ὁ ὑπόλοιπος λαός ἔφυγε. Ὅμοιος καί

στάμνος, ἡ ράβδος Ἀαρών, ἀλλά κυρίως ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης.

ή Λάρισα έγινε «αοίκητος», από τόν λαό τοῦ Θεοῦ, παρόλο πού δέν ὑπῆρξε κυριολεκτικά ἀκατοίκητη. Εἶναι αὐτοί πού δέν δέχονταν τό πατριαρχεῖο καί τό Βυζάντιο. Ὑπάρχουν ὅπωςδήποτε καί ἄλλα σημεῖα πού διαπιστώνεται ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα στό πρότυπο καί τά ἀντίγραφα¹⁰⁰. Συνολικά ἡ ἀρχική δυσμενής κατάσταση ἔχει εὐτυχές τέλος, τήν ἀνανέωση.

Ἡ χρήση ἑνός «τύπου» συνηθιζόταν ἀνεκάθεν σέ ἀγιολογικά κείμενα, γιά νά δομηθεῖ ἕνα κείμενο συγκροτημένο, εὐανάγνωστο. Ἀλλά ἕνας ἐκκλησιαστικός ἄνδρας βλέποντας τί ροή τῆς Ἱστορίας μέ τήν ἱερατική σύλληψη τῆς ζωῆς ὡς Μυστήριο, τί συλλαμβάνει ὄχι ἀκριβῶς μόνον ὡς κίνηση πρὸς τά ἔμπροσ, ἀλλά καί ὡς διεπόμενο ἀπό τήν ἐπανάληψη ὁμοίων καταστάσεων, δηλαδή ὡς σπείρα. Ἐπαναλαμβάνεται (γιά τόν ἄνθρωπο) ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ στόν Κόσμο πού εἶναι αἰώνια καί πού ἀπαντᾷ στίς προηγηθεῖσες προσβολές τοῦ φυσικοῦ κακοῦ, τί φθορά, τήν ἁμαρτία, τί διαίρεση καί ἀποστασία, ὅσα ἐπηρεάζουν ἀλλά δέν δαμάζουν τόν ἀντιπρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας. Τό Μυστήριο ἐφαρμόστηκε πρῶτα στήν Ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰσραήλ, συνεχίζεται καί στόν νέο Ἰσραήλ, τό κράτος πού περικλείει τήν Ἐκκλησία. Οἱ τύποι τῆς παλαιᾶς Διαθήκης συμβολίζουν τό κράτος πρόνοιας, ἔχοντας διαρκῆ ἰσχύ, ἄρα ἐσχατολογική προοπτική.

Ἡ ἀναγωγή στήν τυπολογία εἶναι μία βιωματική ἀντίληψη γνωστή στή βυζαντινὴ προφορική καί συγγραφική (ἐγκωμιαστική-αὐτοκρατορική) παράδοση¹⁰¹, ἀλλά σέ τέτοια ἔκταση, δηλαδή μία ὁλόκληρη ἱστορική διήγηση νά δημιουργηθεῖ πλήρες ἱστορικό-ἀγιογραφικό σενάριο (ἐπιλογές ἀπὸ τί ζωὴ τῶν Κυπριανοῦ καί Ἀντωνίου) δέν ἔχει ἐντοπισθεῖ, ἐξ ὧσων εἶναι εὐρέως γνωστά. Ἐπιλέγονται γεγονότα τῆς ζωῆς των πού συνάδουν ὡς πρὸς τό πνεῦμα, δηλαδή τήν ἀναφορά των σέ κοινὸ πρότυπο, τήν ἱερὰ Ἱστορία. Μεταξύ ἄλλων ὀφείλεται στό ὅτι ἀντιμετώπιζε καί ὁ ἴδιος ὁ Ἀντώνιος δυσκολίες, τίς ἴδιες ἢ τά ἀποτελέσματα τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετώπιζε ὁ προκάτοχος του, προερχόμενα ἀπὸ τό κοινὸ ποίμνιο.

Ἀλλά τά ἴσα πρὸς τρίτον, τήν Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι καί μεταξύ των. Μέ

¹⁰⁰ Σταῦρος Γουλούλης, «Ἡ ᾠοίκτης Λάρισα καί ἡ ἀναστίλωση τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ Τρικάλων (c. 1332, 1362): Βιβλικά ἀρχετύπα καί ἱστορικά ἀντίτυπα», *Βυζαντινά* 29 (2009), Θεσσαλονίκη 2010, 163-198, 170-175. Ἐντοπίζονται κοινὰ σημεῖα: 1) ὁ θάνατος τοῦ ἡγεμόνα καί ἡ διαίρεση τοῦ κράτους, 2) ἡ ἀποστασία τοῦ λαοῦ καί ἡ τιμωρία του, 3) διωγμοί καί ἐρήμωση τῆς πόλεως, 4) ἀναχώρηση καί ἀγώνας τοῦ ἡγεμόνα, 5) Τελευταῖοι λόγοι, θάνατος ἡγεμόνα, 6) τελικὴ μάχη, 7) κάθαρση καί ἐγκαίνια, 8) πτώση μετάνοια τοῦ τυράννου.

¹⁰¹ Σταῦρος Γουλούλης, *Ρίζα Ἰεσσαί, ὁ σύνθετος εἰκονογραφικὸς τύπος (13ος-18ος αἰ.)*, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Θεσσαλονίκη 2007, 283 κ.ε.

βάση τί λογική αὐτή οἱ Βίοι τῶν Κυπριανοῦ καί Ἀντωνίου νοοῦνται ὡς παράλληλοι. Ὁ Ἀντώνιος ὡς λόγιος πρέπει νά ἐπηρεάστηκε ὡς πρὸς τὴν τεχνική τοῦ ἐγκωμίου ἀπὸ τὸν Πλούταρχο, πού ἔγραφε ἀνεξάρτητους βίους Ἑλλήνων καί Ρωμαίων κατὰ ζεύγη, λόγῳ κοινῶν ἱστορικῶν ἀναλογιῶν πού παρουσίαζαν¹⁰². Ὅπως ὁ Πλούταρχος, δέν κάνει ἀφηρημένη γενική ἱστορία, ἀλλὰ βιογραφική, ὁμοίως ὁ Ἀντώνιος οἰκοδομεῖ τὰ γεγονότα μέ βάση τὰ πρόσωπα. Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι ὁ μέν ἐθνικός συγγραφέας εἶναι βιογράφος-ἱστορικός, ὁ δέ Ἀντώνιος εἶναι ἐκκλησιαστικός δημιουργός, ἐπίσκοπος πού προβάλλει τὰ βιώματά του, τί διαρκή νίκη τοῦ Θεοῦ στήν Ἱστορία.

Ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τό κριτήριον τοῦ Θεοῦ ὁ συγγραφέας ἄλλα γεγονότα τὰ ἐξαίρει, τὰ μεγενθύνει, ἄλλα τὰ ὑποβαθμίζει ἢ καί τὰ ἀποκρύβει, δέν ἐνδιαφέρουν στήν κατασκευή πού δημιουργεῖ. Π.χ. συνήθως δέν ἀναφέρει ὀνόματα, ἰδίως ὅταν κάνει ἀρνητική κριτική καί γενικά τηρεῖ ἕναν γριφώδη νοηματικό λόγο, γιά νά μὴ θίξει ἄμεσα πρόσωπα καί καταστάσεις εἴτε τῆς ἐποχῆς Κυπριανοῦ εἴτε τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι μία μορφή λογοκρισίας, σιωπῆς πού προκαλεῖ ἢ βία σέ ὅσους τὴν ὑποστοῦν, ἐδῶ διακριτικῆς καί ὄχι φοβικῆς. Ἐπομένως μπορεῖ νά γίνῃ δεκτό ὅτι ὡς πρὸς τό ἀποτέλεσμα, τὴν ἐπιλογή τοῦ ἱστορικοῦ ὑλικοῦ εἶναι μία μορφή Ἱστορίας προκατασκευασμένης. Δέν εἶναι ὁμοῦς στόν πυρῆνα τῆς ἰδεολογία, ἀλλὰ ἱερά ἱστορία, βιοματική. Γεγονότα πού ἀναβιώνουν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, δηλαδή διέπονται ἀπὸ τὴν ἀνανέωση (renovatio).

Οἱ δύο ἱεράρχες τῆς Λαρίσης δέν ὀρίζουν μεταξύ τους ἕνα διπολικό σχῆμα, μία διαρχία, ὅπου ὁ νεώτερος ἀπλῶς ἔρχεται νά διαδεχθῇ τὸν παλαιότερο. Κάτι τέτοιο θά κατέληγε ὡς ἀνεπίτρεπτο γιά ἀγιολογικό κείμενο, ἀνταγωνιστικό, θά ἦταν σάν νά ἐξαίρεται ὁ ἐγκωμιάζων ἀντί γιά τό ἐγκωμιαζόμενο, νά τὸν ἐπικαλύπτει. Ἐνῶ συμβαίνει τό ἀντίθετο, ὑπῆρξε μακροχρόνια σκέψη¹⁰³ καί προετοιμασία νά τιμηθῇ ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μέ κάθε ἐπισημότητα, μέ τὴν ἀνασπίλωση τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, σέ ἕνα ἔργο πού ἐκεῖνος ἄρχισε μετὰ τὴν καταστροφική πυρκαϊά. Μέ τὸν παραλληλισμὸ τῶν δύο συνεχόμενων Βίων, δύο παράλληλων κύκλων τῆς Ἱστορίας, γίνεται ταυτόχρονα προβολή στή ρίζα τῶν μυστηρίων, τὴν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ, τὴν οἰκογένεια τῶν Μακκαβαίων. Τό διπολικό σύστημα συμπληρώνεται ἀπὸ ἕναν τρίτο πόλο, μία ἱστορική πηγή τοῦ Μυστηρίου τῆς εὐσεβείας πού παρακάμπτει τί διαρχία

¹⁰² Γιά τί χρῆσις ἀρχαίων συγγραφέων καί εἰδικά τοῦ Πλουτάρχου βλ. Ψευτογκᾶς, Ἀντωνίου λόγοι, σ. 401.

¹⁰³ *Ἐγκώμιο*, σ. 372.7-11. σ. 75.584-585: «τοῦ τοίνυν καλλωπισμοῦ τοῦ... ναοῦ... ἐκ μακροῦ πόθου τρέφων».

από τήν ὁποία διέπεται ἡ λογική του συνεχῶς διχαζόμενου κόσμου. Εἶναι μία τριαδική θεώρηση πού συνθέτει τήν εξέλιξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας: Ὁ λαός τοῦ Θεοῦ στερεῖται ἀπό διοίκηση, ὑποτάσσεται σέ δυνάστες, εἴτε ἄλλοδαπούς εἴτε ἡμεδαπούς, ἀλλά ἀποκαθίσταται καί γίνονται τά ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἐπαναφορά στήν ἐνότητα ἢ τά ἐγκαίνια εἶναι βιωματικό σύμβολο ἐνότητας.

Ὁ Ἀντώνιος, ἐπίσκοπος ὧν, βλέπει τήν ἐνότητα τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας, πού εἶναι ἐνότητα ζωντανῶν, ἀλλά καί νεκρῶν (Πεντηκοστή), ἐνότητα τοῦ παρόντος μέ τό παρελθόν, τῆς νέας γενιᾶς πρὸς τήν παρελθούσα, προοιωνίζοντας τό μέλλον, τήν τελεία ἐλευθερία. Ὅσοι ἀντιδρουσαν, ἔφτασαν στό σημεῖο νά διώκουν τόν ἅγιο Κυπριανό, ὅπως καί τόν ἴδιο, ἀλλά ἡ μετενόησαν ἢ χάθηκαν ἀπό τό προσκίνιο. Ὁ λαός μέ τόν ἡγέτη ἔνωμένοι πορεύονται στό μέλλον. Ὁ Κυπριανός ταπεινώθηκε, βρέθηκε ἐκτός μητροπολιτικῆς ἔδρας, ἀλλά συγκράτησε ἔνωμένο τό ποιμνιο, συμπαραστάθηκε στά προβλήματα, ἀναστήλωσε τόν καμμένο ναό τῶν Τρικάλων, παρέδωσε τό πνεῦμα του περιστοιχισμένος ἀπό τά πνευματικά παιδιά καί τόν πιστό λαό. Τό ἴδιο καί ὁ Ἀντώνιος, ἐξορίστηκε ἀπό μία διχασμένη ἡγεσία, ἀλλά πάντα ἔνωσε τόν λαό. Κάποια στιγμή, ὅταν ἔλειπε ὁ τοπικός ἡγεμόνας (Νικηφόρος Ὁρσίνης, περὶ τό 1359) σέ ἐκστρατεία, ἔνωσε ὅλη τή Θεσσαλία ὑπό τήν σκέπη του¹⁰⁴, ἐφόσον ἦταν ἡδη δικαστικός λειτουργός (καθολικός κριτής τῶν Ρωμαίων).

Τό μείζον γεγονός γιά τόν Ἀντώνιο εἶναι ἡ ἀνανέωση, μέσα ἀπό τήν ἐνότητα, τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης. Ἐνότητα τῶν παρελθόντων γενεῶν, κάτω ἀπό κοινή στέγη, τόν καθεδρικό ναό τῶν Τρικάλων, τόν ὁποῖο ἀναστήλωσε πρῶτα ὁ Κυπριανός καί ὀλοκλήρωσε ὁ Ἀντώνιος ἐν πνεύματι εἰρήνης.

Ἡ «Πνευματική» θεώρηση τῆς Ἱστορίας σέ σχέση μέ τήν ἀρχιερατεία Κυπριανοῦ καί Ἀντωνίου μπορεῖ κάλλιστα νά σημαίνει ὅτι τό ἐγκώμιο καί ἡ ἀνακίρυξη τῆς ἀγιότητας τοῦ προκατόχου του, ἐορτή πού ἐπικρατήσε στή συνέχεια (μεταξὺ 3ης Μαΐου καί 6ης Αὐγούστου, βλ. πῶς πάνω σημ. 3), ἔγινε τίς ἡμέρες τῆς Πεντηκοστῆς του 1362, στίς 5 Ἰουνίου ἢ λίγο πρὶν ἢ λίγο μετά¹⁰⁵.

* * *

¹⁰⁴ Ἐγκώμιο, σ. 371.22-372.2. σ. 575-579.

¹⁰⁵ Σταυῖρος Γουλούλης, «Τά ἐγκαίνια τοῦ ἐπισκοπικοῦ ναοῦ», 221 (βλ. σημ. 17).

Ὁ μητροπολίτης Ἀντώνιος στό ἐγκώμιο εἰς τόν ἅγιο Κυπριανό ἐξαίρει στήν ἐποχή του στήν οὐσία ἕναν νέο τύπο ἀγίου: ἐπιτελής στήν Ἐκκλησία, ἔχει ἀσκητικές ἐπιρροές, εἶναι θύμα τῆς πολιτικῆς. Ὁ ἀφανής, μυστικός, παραλληλισμός, τόσον τοῦ προκατόχου του ὅσον καί τοῦ ἰδίου μέ τόν ἐπαναστάτη Ἰούδα Μακαββαῖο πού καί ἀγωνίστηκε πολιτικά, ἐπέβαλε τήν εἰρήνη, καί ἐγκαινίασε τόν Ναό τοῦ Ἰσραήλ, ἐκφράζει στήν πράξη μιά εἰλικρινῆ πολιτική θεολογία, γίνεται παράδειγμα στό μέλλον λόγω τῶν συνεχῶν κύκλων τῆς Ἱστορίας. Ὁ Κυπριανός μέ ὅσα ὑφίσταται ἐπίσκοπος ὦν, βιώνει ἕνα μαρτύριο συνειδήσεως. Οἱ ἀσκητικές του ἀφετηρίες ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος στή στροφή ἀπό τόν 13ο στόν 14ο αἰώνα, ἡ μύηση πού ἔζησε ἐκεῖ καί πού βρῆκε ἐφαρμογή στή συνέχεια στήν ἀναρχή Θεσσαλία, διατυπώνονται ἀπό τόν ἐξ Ἁγίου Ὅρους (Λαυριώτη μοναχό), Ἀντώνιο, ὁ ὁποῖος πλησιάζει, ἂν καί δέν συμμετέχει πιό ἐνεργά, στό κίνημα τοῦ Ἡσυχασμοῦ. [Οἱ Ἡσυχαστές ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1320 μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γρηγόριο Σιναΐτη ἀπέκτησαν ὀργάνωση, κοινωνική ἀποστολή, ὁ καθένας μέ τόν τρόπο του¹⁰⁶]. Προβάλλεται ἕνας ἅγιος ἐκκλησιαστικός ἀνὴρ πού ἀγωνίζεται στά πολιτικά καί κοινωνικά θέματα, κατά τῆς πολιτικῆς αὐθαιρεσίας σέ σημεῖο νά ἐπεμβαίνει γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἠθικῆς τάξεως περισσότερο πρὸς τή μεριά τῆς ἠγεσίας, πρὸς τήν ὁποία εἶναι αὐστηρός, καί ὄχι τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων¹⁰⁷.

Δέν εἶναι καθόλου τυχαῖο ὅτι ἡ ἴδια περίπτωση πολιτικῆ τηρεῖται ἀπό τόν ἡσυχαστή Γρηγόριο Στυλίτη ἢ Πολίτη (Βυζάντιο), ὅταν περὶ τό 1335 ἐμφανίζεται ἐρχόμενος ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος, πιθανώτατα ἐλκόμενος ἀπό τήν παρουσία τοῦ Ἀντωνίου, πολύ κοντά στά Τρίκαλα, στούς Σταγούς (Καλαμπάκα), εἰσάγοντας ἕναν πιό γνήσιο μοναχισμό, ἀσκητικό καί κοινοβιακό. Ὁ Γρηγόριος, ἰδίως ὅμως ὁ μαθητής του Ἀθανάσιος Μετεωρίτης, ἦταν γνωστοί τοῦ Γρηγορίου Σιναΐτη, διαμένοντας μέ τήν ομάδα του σέ σπηλιά στόν Στύλο τῶν Μετεώρων, ἀλλά ὁ ἴδιος κήρυξε δημόσια σέ Θεσσαλούς «ἄρχοντες καί ἀρχομένους», ὅπως καί

¹⁰⁶ Βλ. Ἀγγελικὴ Δελνίκου, *Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης. Ἡ δράση καί ἡ συμβολή του στή διάδοση τοῦ ἡσυχασμοῦ σά Βαλκάνια. Ἡ σλαβικὴ μετάφραση τοῦ βίου τοῦ κατὰ τό ἀρχαιότερο χειρόγραφο*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004.

¹⁰⁷ Γι' αὐτό καί τό Ἅγιον Ὅρος τῶν Ἡσυχαστῶν, πού θεωρεῖ πηγὴ αὐτῆς τῆς προσπάθειας, τό βλέπει ὄχι ὡς εἰδικό χωρὸ, βλ. *Ἐγκώμιο*, σ. 343.26-344.8. σ. 60-61.65-73: ὅπου «οὐ φαντάζεται Θεὸς ἀνθρώποις διὰ πύρος καί βροντῶν, τῶν φωνῶν τε καί νεφέλης καί αὔρας λεπτῆς», δηλαδὴ δίνοντας νέους νόμους στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὡς τόπο ὅπου διδάσκεται «ὁ ἀγῶνας καί ἡ πάλη» πρὸς τό κακὸ «...Χριστοῦ τοῦ τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἐγχειρίζοντος τὰ πνευματικά πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων καί πᾶν ὑψος ταπεινοῦντος εἰς τὴν ὑπακοήν Αὐτοῦ». Πιθανόν ἀπαντᾶ σέ μιά πιό ἐγκυκλοπαιδικὴ πρόσληψη κάποιων συγχρόνων τῆς νηπιτικῆς παράδοσης χωρὶς ἄμεσες κοινωνικὲς ἀλλαγές.

στὴν Κωνσταντινούπολη¹⁰⁸. Ἦθελε νὰ συνδράμει στὴν πολιτικὴ εἰρήνη.

Ὁ Ἀντώνιος ἀνακηρύσσει ἕναν νέο ἅγιο-προστάτη τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ πρῶτα τὸν ἀποκαθιστᾷ ἠθικά (βιωματικά) καὶ ἱστορικά. Τὰ πνευματικά προβλήματα, τὰ ἴδια πού ἐξῆσε καὶ μόνος του, τὸν κάνουν νὰ εἶναι εἰδικὸς μάρτυρας ὑπερασπίσεως-ἀναγορεύσεως τῆς ἀγιότητας τοῦ Κυπριανοῦ. Τὰ προσόντα του προβάλλονται στὴν πολιτικὴ ἀκαταστασία. Εἶναι μέρος μᾶς ποιμαντικῆς ἐλέγχου τῆς κοινωνίας: ὁ ἅγιος γίνεται ὁ ἐπίσκοπος πού ἐνώνει, προστατεύει, προμηθεύει, ἀλλὰ καὶ πατάσσει τὰ σκάνδαλα. Αὐτὲς τὶς ιδιότητες φέρουν διαχρονικά οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι, ἀλλὰ τώρα ἀπειλεῖται ἡ συνοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Θεσσαλίας ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωμανίας λόγω ἐπιβουλῶν (βλ. σημ. 9). Ἐρμηνεύει τὸν ἅγιο μὲ ὄρους τοῦ χαρίσματος τῆς θεολογίας, πού θεωρεῖται τὸ ἀνώτερο στὴν Ἐκκλησία, πῶς κατάφερε νὰ μεταμορφῶνει τὴν ἄρνηση καὶ μὴ συνεργασία μέρους τοῦ λαοῦ σὲ ἀποδοχὴ καὶ συνεργασία, καὶ ὄχι τὸσον τῶν θαυματουργικῶν ἰάσεων. Εἶναι ἕνας τρόπος ἀντιμετώπισης τοῦ κοινωνικοῦ κακοῦ λόγῳ κατάρρευσης τοῦ συστήματος.

Μέ τὴν ἀνακήρυξη τῆς ἀγιότητας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τὴ συγγραφὴ ἀγιολογικοῦ κειμένου, σάν προσωπικὴ ἀρχιερατικὴ ἐγκύκλιο, ἀπευθύνεται στό ποιμνιο καὶ σὲ ὅλη τὴ Ρωμοσύνη νὰ υπερκεράσει τὴ χρόνια κρίση σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ καὶ ὡς κοινωνία.

¹⁰⁸ Δημ. Σοφινός, *Ὁ ὁσῖος Ἀθανάσιος ὁ Μετρωρίτης, Βίος, ἀκολουθία, συναξάρια*, Μετέωρα 1990, § 9, σ. 134 (Ἀθανάσιος): «Ὁμιλίας... Γρηγορίῳ τῷ Σιναΐτη...». (Γρηγόριος) § 18, σ. 139: «...ἄρχοντες τε καὶ ἀρχόμενοι...», §: 24, σ. 142: «...μεγιστάνοις, ...τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς βασιλεῦσι».